

Stichting
Pensioenfonds
Invista

Stichting Pensioenfonds Invista
Tunnelweg 95, 6468 EJ Kerkrade
Postbus 1085, 6460 BB Kerkrade

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel en Fabrieken onder nummer 24369546

Verslag over het boekjaar
1-1-2018 t/m 31-12-2018

Inhoud

	Pagina
Bestuur en organisatie	5
Meerjarenoverzicht	7
Voorwoord	9
Verslag van het bestuur	
Het pensioenfonds	11
Financiële positie	14
Pensioenregeling	17
Communicatie	21
Beleggingen	22
Analyse resultaat en aantallen verzekerden	24
Actuariële analyse resultaat	26
Kostenoverzicht 2018	30
Governance	32
Uitbestedingsbeleid	37
Risicomanagement	38
Vooruitblik 2019	42
Verslag Visitatiecommissie	
Bevindingen Visitatiecommissie	45
Reactie van het bestuur op de aanbevelingen van de Visitatiecommissie	48
Verslag verantwoordingsorgaan	
Oordeel verantwoordingsorgaan	49
Reactie van bestuur	50

Pagina**Jaarrekening**

Balans per 31 december	52
Staat van baten en lasten	54
Kasstroomoverzicht	56
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	57
Toelichting op de balans per 31 december	63
Toelichting op de staat van baten en lasten	69
Resultaatbestemming	74
Gebeurtenissen na balansdatum	74
Risicoparaagraaf	75

Overige gegevens

Statutaire bepalingen omtrent de resultaatbestemming	85
Actuariële verklaring	86
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	88

Bestuur en organisatie

Bestuur per 31 december 2018

Namens werkgever:

Dhr. J.H.G. Thomas (1958)	voorzitter
Dhr. A.S. Westhuis (1980)	plv. voorzitter
Dhr. T. Harrison (1955)	(plaatsvervangend lid Mevr. J. Wouters)

Namens deelnemers:

Mevr. A. Van der Plaat (1970)
Dhr. M.J.J. Wita (1955)

Namens de gepensioneerden:

Dhr. E.N. Sipkema (1949)

Dagelijks bestuur

Dhr. J.H.G. Thomas (1958)
Dhr. M.J.J. Wita (1955)

Beleggingscommissie

Dhr. J.H.G. Thomas (1958)
Dhr. T. Harrison (1955)
Dhr. A.S. Westhuis (1980)

Verantwoordingsorgaan

Namens werkgever:

Mevr. M. Van Rutten (1965)	voorzitter
----------------------------	------------

Namens deelnemers:

Mevr. H.L.M. Vinders (1957)
Dhr. M.J.H. Sonnemans (1955)

Namens gepensioneerden:

Dhr. P. Diepstraten (1946)	secretaris
----------------------------	------------

Organisatie

Administrateur en bestuursondersteuning	AZL N.V., Heerlen
Adviserend Actuaris	Aon Consulting Nederland cv, Rotterdam
Certificerend Actuaris	Aon Consulting Nederland cv, Rotterdam
Vermogensbeheerder	Nationale Nederlanden Investment Partners B.V., Den Haag
Accountant	EY Accountants LLP, Maastricht
Herverzekeraar	SRLEV N.V., Alkmaar
Compliance officer en Privacy officer	De heer A. Slijters, accountantskantoor Oamkb, Heerlen

Meerjarenoverzicht

	2018	2017	2016	2015	2014
Aantallen					
Deelnemers	227	223	236	280	276
Gewezen deelnemers	412	413	404	335	334
Pensioengerechtigden	119	116	105	98	99
Totaal aantal verzekerden	758	752	745	713	709
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Technische voorzieningen					
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	162.143	154.710	155.656	139.047	131.347
Overige technische voorzieningen	275	227	178	151	145
Reserves					
Indexatiereserve	41.281	41.622	39.834	31.817	30.643
Bestemmingsreserve SUT	0	0	0	0	403
Algemene reserve	-28.895	-20.149	-23.419	-18.141	-13.602
	12.386	21.473	16.415	13.676	17.444
Bijdragen	3.461	3.734	3.720	2.721	2.986
Pensioenuitkeringen	2.171	1.930	1.708	1.759	2.062
Toeslagverlening					
Indexatie deelnemers per 1 januari	0,41%	0,36%	0,00%	0,00%	0,00%
Indexatie pensioengerechtigden en slapers	0,35%	0,23%	0,00%	0,00%	0,00%
Beleggingen					
Belegd vermogen voor risico pensioenfonds	171.902	173.767	171.906	152.810	147.533
Rendement o.b.v. total return	-1,0%	1,9%	11,9%	2,9%	30,5%

	2018	2017	2016	2015	2014
Aanwezige dekkinggraad	107,6%	113,9%	110,5%	109,8%	113,3%
Beleidsdekkinggraad	113,6%	112,5%	106,3%	110,5%	
Vereiste dekkinggraad	118,1%	117,9%	118,2%	120,2%	
Minimaal vereiste dekkinggraad	104,1%	104,0%	104,0%	104,0%	

Voorwoord

Voor u ligt het verslag over het boekjaar 2018 (hierna: het verslagjaar) van Stichting Pensioenfonds Invista.

De Stichting Pensioenfonds Invista (verder in dit verslag aangeduid met 'pensioenfonds' of 'fonds') is een ondernemingspensioenfonds in de zin van de Pensioenwet, statutair gevestigd te Kerkrade. Het pensioenfonds voert de pensioenovereenkomsten uit van de (voormalige) werknemers in dienst van INVISTA (Nederland) B.V. en sinds 1-1-2016 tot 1-2-2019 eveneens van de werknemers van INVISTA Polyester B.V.. Per 1-1-2018 is de vestiging Rozenburg van INVISTA (Nederland) B.V. onderdeel geworden van INVISTA Polyester B.V.. Dit vooruitlopende op een aangekondigde verkoop van het bedrijfsonderdeel INVISTA Apparel & Advanced Textiles.

Gedurende het gehele verslagjaar bleef er evenwel onzekerheid ten aanzien van de vraag of en zo ja wanneer deze aangekondigde verkoop zou worden geëffectueerd. Per 31-1-2019 is de formele verkoop alsnog een feit geworden en is INVISTA Polyester B.V. als gevolg hiervan per 1-2-2019 niet langer als verbonden onderneming bij het Invista pensioenfonds aangesloten.

In dit jaarverslag over het boekjaar 2018 legt het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista verantwoording af over het gevoerde beleid en wordt inzicht gegeven in de (financiële en pensioen-gerelateerde) ontwikkelingen bij het fonds en de situatie aan het einde van het verslagjaar. Voor wat betreft de financiële positie kan over 2018 gemeld worden dat de beleidsdekkingsgraad gedurende het jaar is gestegen van 112,5% ultimo 2017 naar 113,6% ultimo 2018, waardoor er een beperkte financiële ruimte bestond om per 1 januari 2019 toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen te kunnen verlenen.

Het bestuur heeft besloten om de reeds medio 2018 gestarte analyse voor toekomstige alternatieve uitvoeringsmogelijkheden wederom op te starten. Het bestuur heeft een externe partij ingeschakeld voor de deskundige begeleiding gedurende dit traject. Verder is de toezichhouder DNB in een vroeg stadium op de hoogte gesteld van het voorgenomen streven van het bestuur tot liquidatie van het fonds.

In dit jaarverslag zal het bestuur aan de hand van het bestuursverslag verantwoording afleggen over de diverse ontwikkelingen bij het pensioenfonds en werkzaamheden die in 2018 zijn verricht. De verantwoording voor wat betreft het financiële deel is daarnaast ook terug te vinden in de jaarrekening.

Wilt u meer weten over Stichting Pensioenfonds Invista? Kijkt u dan op de website van het pensioenfonds: www.pensioenfondsinvista.nl.

Verslag van het bestuur

Het pensioenfonds

Inleiding

Stichting Pensioenfonds Invista, opgericht op 18 november 2004, is een ondernemingspensioenfonds verbonden aan INVISTA (Nederland) B.V. en INVISTA Polyester B.V. (tot 1 februari 2019) en de hieraan gelieerde ondernemingen als zijnde de werkgever.

Het pensioenfonds heeft de stichting als rechtsvorm en is statutair gevestigd te Kerkrade. Stichting Pensioenfonds Invista is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel.

Overeenkomstig artikel 10 van de statuten wordt hierbij verslag uitgebracht over het boekjaar 2018. De in het verslag vermelde bedragen zijn op basis van duizenden euro's opgenomen, tenzij anders is aangegeven.

Doelstelling

De doelstelling van Stichting Pensioenfonds Invista is de belanghebbenden bij te staan in de geldelijke gevolgen van ouderdom, invaliditeit en overlijden door middel van het toekennen van (aanspraken) op pensioen. In de Statuten staat vermeld dat de Stichting dit doel tracht te bereiken door het, volgens de bij pensioenreglement vast te stellen regels, innen van geldelijke bijdragen van de werkgever en aangesloten ondernemingen (inclusief deelnemersbijdragen), deze gelden te beleggen en te beheren en daaruit, volgens de in het pensioenreglement vastgelegde regels, uitkeringen toe te kennen bij ouderdom, invaliditeit en overlijden. De uitkering van het ouderdomspensioen gaat in op de pensioendatum en is een aanvulling op de AOW-uitkering die door de overheid wordt uitbetaald. Daarnaast keert Stichting Pensioenfonds Invista nabestaandenpensioenen uit die in geval van overlijden van de (gewezen) deelnemer aan diens nagelaten betrekkingen (partner en/of kinderen) worden uitgekeerd. Bij arbeidsongeschiktheid (80% of meer) van de deelnemer wordt de pensioenverzekering voortgezet.

Missie, visie en strategie

Missie, visie en strategie

Het pensioenfondsbestuur heeft in 2014 haar missie, visie en strategie vastgesteld. Deze missie, visie en strategie zijn voor alle doelstellingen die het fonds nastreeft en inspanningen die het fonds daarbij betracht, leidend. Het bestuur heeft in 2018 het Missie, Visie en Strategie document geëvalueerd en op grond daarvan geen aanpassingen noodzakelijk geacht.

Missie

De Stichting Pensioenfonds Invista is een ondernemingspensioenfonds als bedoeld in de Pensioenwet en heeft als doel de belanghebbenden bij te staan in de geldelijke gevolgen van ouderdom, invaliditeit en overlijden door middel van het toekennen van pensioen of aanspraken erop. Het fonds wil dit bereiken door het innen van geldelijke bijdragen van de werkgever, aangesloten ondernemingen en bijdragen van actieve deelnemers; deze gelden te beleggen en te beheren en daaruit uitkeringen te betalen bij ouderdom, invaliditeit en overlijden. De regels voor het innen van de bedragen, beleggen, beheren en het uitkeren zijn vastgelegd in het pensioenreglement en andere spelregels binnen het fonds; passende wettelijke regels vinden hier eveneens toepassing, zoals de eisen voor deskundigheid van de bestuurders van het fonds en de voorwaarden gesteld door de toezichthouders.

Visie

Het algemene beleidsuitgangspunt is om de pensioentoezegging na te komen en wel tegen zo laag mogelijke maar stabiele premies en uitvoeringskosten met behoud van de waarde vaste koopkracht van de uitkeringen.

Strategie

1. De strategie kan op korte termijn worden gewijzigd op grond van wettelijke maatregelen, financiële kaders, sterftetabellen, gewijzigde beleggingsresultaten en maatregelen/wensen van de sociale partners en de uitvoerder. Een uitgebalanceerd financieel beleid is nodig.
2. Vermogensbeheerders aan te spreken op een voortdurende inzet de resultaten van hun activiteiten aantoonbaar te verbeteren zoals rendement van beleggingen en risicoafweging die erbij hoort tegen een benchmark.
3. Met de uitvoerder zijn via een SLA afspraken gemaakt hoe de dienstverlening is te organiseren.
4. De financiële adviseurs stimuleren om ons tijdig op ontwikkelingen te wijzen die de performance van het fonds beïnvloeden, zowel negatief als positief.
5. Uitstekend contact met de sponsor/werkgever om zijn positie te kennen met betrekking tot zijn ondersteuning van het fonds.
6. Altijd voldoen aan de wettelijke kaders en regelgeving.
7. Aangezien het bestuur de financiële positie en de opzet van het fonds als geheel beziet, is in de ABTN een dekkingsgraad afhankelijk beleidskader uiteengezet met betrekking tot het toeslagbeleid, premiebeleid en beleggingsbeleid in onderlinge samenhang.
8. Het fonds heeft de ambitie om de koopkracht van de pensioenaanspraken en –rechten op peil te houden door deze op basis van bepaalde maatstaven te indexeren.
9. Het fonds heeft ook de ambitie de beleggingsrisico's te beheersen door middel van duidelijke afspraken met de vermogensbeheerder en de kosten voor de werkgever en de deelnemers zo laag mogelijk te houden.

Organisatie pensioenfonds

Bestuur

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista bestaat uit zes leden. Drie leden worden voorgedragen door de werkgever, twee leden worden gekozen door de deelnemers en één lid wordt gekozen door de pensioengerechtigden. De bestuurders worden als zodanig niet bezoldigd. Voor één bestuurder is een vacatievergoeding vastgesteld. Tijdens het verslagjaar is de samenstelling van het bestuur ongewijzigd gebleven. Als gevolg van de beëindiging van de uitvoeringsovereenkomst van INVISTA Polyester B.V. hebben zich begin 2019 evenwel mutaties in zowel de samenstelling van het bestuur, alsmede het verantwoordingsorgaan voorgedaan. Voor de gewijzigde samenstelling van zowel het bestuur als het verantwoordingsorgaan begin 2019 wordt verwezen naar het hoofdstuk "Vooruitblik 2019".

Beleggingscommissie

Het bestuur heeft een beleggingscommissie ingesteld, welke het bestuur informeert en adviseert over het gevoerde beleggingsbeleid. De beleggingscommissie houdt toezicht op de goede uitvoering van het (uitbestede) vermogensbeheer en houdt de performance van de vermogensbeheerder nauwlettend in de gaten. De beleggingscommissie rapporteert haar bevindingen aan het bestuur. Gedurende het verslagjaar is de samenstelling van de beleggingscommissie ongewijzigd gebleven.

Auditcommissie

Het bestuur heeft een auditcommissie ingesteld die periodiek audits uitvoert bij de uitvoerende organisaties AZL N.V. en Nationale Nederlanden Investment Partners. Daarnaast kunnen er op verzoek van het bestuur eveneens audits bij de andere dienstverleners van het pensioenfonds worden uitgevoerd. De auditcommissie rapporteert haar bevindingen aan het bestuur. Deze bevindingen –indien noodzakelijk geacht door de auditcommissie en/of bestuur– worden vergezeld van een actieplan om eventuele geconstateerde tekortkomingen te adresseren. In 2018 heeft de auditcommissie een audit uitgevoerd, te weten bij AZL N.V.. Verder beoordeelt de audit

commissie de jaarlijkse ISAE3402-rapportages en eventuele ISAE3000-rapportages van de diverse dienstverleners en brengt hiervan verslag uit aan het bestuur.

Verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft, conform de vereisten uit de Pensioenwet, een verantwoordingsorgaan. De belangrijkste taken zijn het toetsen van het door het bestuur gevoerde beleid en het geven van gevraagde en ongevraagde adviezen. Een en ander is uitgewerkt in het Reglement Verantwoordingsorgaan. De leden van het verantwoordingsorgaan worden als zodanig niet bezoldigd. Gedurende het verslagjaar is de samenstelling van het verantwoordingsorgaan ongewijzigd gebleven. De samenstelling van het verantwoordingsorgaan dient op basis van onderlinge getalsverhouding plaats te vinden. Het verantwoordingsorgaan dient te bestaan uit één afgevaardigde namens de werkgever, twee afgevaardigden namens de deelnemers en één afgevaardigde namens de pensioengerechtigden. Voor de samenstelling van het verantwoordingsorgaan wordt verwezen naar het hoofdstuk "Organisatie Pensioenfonds per 31-12-2018".

Als gevolg van de beëindiging van de uitvoeringsovereenkomst van INVISTA Polyester B.V. hebben zich begin 2019 evenwel mutaties in zowel de samenstelling van het bestuur, alsmede het verantwoordingsorgaan voorgedaan. Voor de gewijzigde samenstelling van het bestuur en het verantwoordingsorgaan begin 2019 wordt verwezen naar het hoofdstuk "Vooruitblik 2019".

In dit verslagjaar wordt separaat verslag gedaan van de bevindingen van het verantwoordingsorgaan (zie inhoudsopgave) ten aanzien van het door het bestuur in 2018 gevoerde beleid. Tevens is de reactie hierop van het bestuur opgenomen.

Intern toezicht

De Pensioenwet schrijft tevens voor dat een pensioenfonds moet zorgdragen voor de inrichting van intern toezicht. Het bestuur heeft besloten het intern toezicht door middel van de instelling van een visitatiecommissie in te richten. De visitatiecommissie bestaat uit drie onafhankelijke, externe personen die verder geen banden met het bestuur van het pensioenfonds hebben. De visitatiecommissie is ten minste belast met de beoordeling van de beleids- en bestuursprocedures en –processen, de checks and balances, de wijze waarop de uitvoering van de regeling wordt bestuurd en aangestuurd en de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn. Deze beoordeling vindt minimaal eens per jaar plaats. Een en ander is uitgewerkt in het Reglement Visitatiecommissie. Naar aanleiding van de opdracht daartoe heeft de visitatiecommissie in de periode januari tot en met april 2019 haar visitatie uitgevoerd. De bevindingen van de visitatiecommissie zijn neergelegd in een visitatierapport. Een delegatie van het bestuur heeft de conceptversie van dit rapport met de visitatiecommissie besproken. De definitieve versie van dat rapport heeft het bestuur op 20 april 2019 ontvangen. De samenvatting van de bevindingen die de visitatiecommissie aan het bestuur heeft gerapporteerd, worden in het voorliggende verslag over 2018 gepubliceerd omdat de visitatie voornamelijk betrekking had op dat jaar. Het bestuur zal ook dit jaar weer op basis van de in het visitatierapport vermelde aanbevelingen actiepunten formuleren en de visitatiecommissie informeren omtrent de opvolging van de diverse actiepunten.

Compliance Officer

De compliance officer is belast met het toezicht op de naleving van de gedragscode door aan de gedragscode verbonden personen. Het gaat dan met name om de bepalingen in de gedragscode met betrekking tot het aanvaarden van relatiegeschenken, giften, uitnodigingen, nevenfuncties, het deelnemen in andere instellingen/zakelijke relaties etc.. Daarnaast adviseert de compliance officer over de uitleg en toepassing van bepalingen zoals die zijn opgenomen in de gedragscode. Sinds 1 januari 2015 is de heer Slijters van accountantskantoor Oamkb te Heerlen als externe compliance officer aangesteld.

Uitvoeringsorganisaties

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista heeft de dagelijkse uitvoering van de werkzaamheden uitbesteed aan diverse uitvoeringsorganisaties. Deze werkzaamheden betreffen vermogensbeheer, financiële administratie, pensioenadministratie en

bestuursondersteuning. Uitgangspunt is dat het bestuur, conform de eisen van de Pensioenwet, verantwoordelijk blijft voor de juiste uitvoering van de uitbestede taken. Monitoring van de uitbestede taken geschiedt onder meer op basis van de afgesloten SLA's.

De financiële administratie, pensioenadministratie, verslaglegging en de bestuursondersteuning worden uitgevoerd door AZL N.V. te Heerlen. AZL N.V. stelt jaarlijks een ISAE3402-rapportage, alsmede een ISAE3000-rapportage voor processen die niet onder de ISAE3402-rapportage vallen, op.

Daarnaast wordt het bestuur van het pensioenfonds actuariel geadviseerd door Aon Hewitt Nederland cv te Rotterdam. De vermogensbeheerder is Nationale Nederlanden Investment Partners te Den Haag. Ook Nationale Nederlanden Investment Partners verstrekt een ISAE3402-rapportage.

Deze documenten zijn door de auditcommissie over verslagjaar 2018 opgevraagd en geëvalueerd. De auditcommissie heeft hiervan schriftelijk verslag uitgebracht aan het bestuur. De auditcommissie heeft de voornoemde rapportages zorgvuldig bestudeerd en geconcludeerd dat uit deze ISAE-rapportages geen tekortkomingen zijn voortgekomen.

Het bestuur van het pensioenfonds heeft, in verband met de beëindiging van het kapitaalcontract met Nationale Nederlanden per 31-12-2016, begin 2017 nieuwe overeenkomsten met de pensioenuitvoeringsorganisatie AZL en de vermogensbeheerder NN IP gesloten. Daarnaast is een nieuw herverzekeringscontract met Zwitserleven gesloten ter dekking van het overlijdens- en het arbeidsongeschiktheidsrisico vanaf 1-1-2017.

Juridische ondersteuning

Stichting Pensioenfonds Invista wordt, in voorkomende gevallen, juridisch bijgestaan door mr. K. Guldemon, advocatenkantoor Blenheim Advocaten te Amsterdam.

Financiële positie

(Beleids-)dekkingsgraad

Sinds de invoering van het nFTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. Alle beleidsmaatregelen moeten gebaseerd zijn op deze beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds bedroeg einde 2018 113,6% (einde 2017 was dit 112,5%). De feitelijke dekkingsgraad is gedaald van 113,9% einde 2017 naar 107,6% einde 2018.

Het verloop van de feitelijke dekkinggraad in het verslagjaar zag er als volgt uit:

	Technische voorziening	Feitelijke dekkinggraad 2018
Primo 2018	154.937	113,9%
Beleggingsopbrengsten	6.602	-5,7%
Premie	2.118	-0,2%
Waardeoverdrachten	-562	0,0%
Kosten	-1	0,0%
Uitkeringen	-2.168	0,2%
Kanssystemen	824	-0,5%
Toeslagverlening	586	-0,3%
Overige mutaties technische voorzieningen	47	0,0%
Andere oorzaken	35	0,2%
Einde 2018	162.418	107,6%

Reële dekkingsgraad en marktwaardedekking

Daarnaast is de reële dekkingsgraad een belangrijke graadmeter voor de financiële positie van het pensioenfonds. In de berekening van de reële dekkingsgraad wordt ook de verwachte stijging van de prijzen meegenomen als pensioenverplichting. Daardoor worden de totale pensioenverplichtingen van het pensioenfonds dus hoger. In deze wettelijke berekening wordt gerekend met een vaste inflatie van 2% per jaar rekening houdend met een ingroeipad.

Einde 2018 bedroeg de reële dekkingsgraad 91,6% (einde 2017 was dit 90,1%). Einde 2018 bedroeg de marktwaardedekking (= de waarde van de beleggingen en de waarde van de verplichtingen worden beide berekend met behulp van de marktrente) 105,9% (einde 2017: 111,2%).

Vereist eigen vermogen en herstelplan

De vereiste dekkingsgraad bedroeg per 31 december 2018 118,1%. Hiermee ligt de beleidsdekkingsgraad van Pensioenfonds Invista onder de vereiste dekkingsgraad en is er sprake van een reservetekort. Het fonds heeft een herstelplan 2018 waarin is vastgelegd welke maatregelen worden ingezet om binnen vijf jaar het vereist eigen vermogen te behalen.

Uit het in het eerste kwartaal van 2018 bij De Nederlandsche Bank (hierna te noemen: DNB) ingediende herstelplan blijkt dat het pensioenfonds met het vastgestelde beleid tijdig zal herstellen uit het reservetekort. Volgens de berekeningen van het herstelplan 2018 herstelt de dekkingsgraad zich gedurende de herstelperiode tot boven de vereiste dekkingsgraad. Op basis van het herstelplan 2018 zal het fonds de pensioenen niet hoeven te korten (verlagen) om tijdig te herstellen.

Het herstelplan 2018 is door DNB goedgekeurd het herstelplan kunt u vinden op de website van het fonds (www.pensioenfondsinvista.nl).

In het eerste kwartaal van 2019 heeft de jaarlijkse actualisering van het herstelplan plaatsgevonden. Ook volgens het geactualiseerde herstelplan verwacht het fonds tijdig uit het reservetekort te herstellen. DNB heeft dit herstelplan inmiddels goedgekeurd. Dit is eveneens via de website beschikbaar gesteld.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets, die een pensioenfonds jaarlijks vóór 1 juli moet uitvoeren, toetst de financiële opzet van het fonds en toetst of het verwachte pensioenresultaat voldoet aan de door het fonds zelf gestelde normen onder meerdere scenario's. Deze scenario's worden door DNB voorgeschreven. Het pensioenresultaat is een maatstaf voor koopkrachtbehoud. Het pensioenfonds zelf definieert hoe ver het pensioenresultaat mag wegzakken. Blijkt uit de haalbaarheidstoets dat het verwachte pensioenresultaat niet voldoet aan deze norm, dan moet dit gecommuniceerd worden aan de achterban én de sociale partners en leidt dit er mogelijk toe dat de pensioenovereenkomst herzien wordt.

In de haalbaarheidstoets wordt een projectie van de financiële situatie van het pensioenfonds voor een lange periode (60 jaar) gemaakt voor een groot aantal economische scenario's. De haalbaarheidstoets heeft als doel inzicht te geven in:

- de gevolgen van de financiële opzet van het fonds;
- de verwachtingen en risico's, met name ten aanzien van koopkrachtbehoud;
- de consistentie en evenwichtigheid van het beleid;
- de haalbaarheid en consistentie van het premiebeleid;
- de herstelkracht van het fonds.

De belangrijkste uitkomst waarnaar gekeken wordt in de haalbaarheidstoets is het pensioenresultaat. Het bestuur heeft bij de uitvoering van de aanvangshaalbaarheidstoets in 2015 de navolgende ondergrenzen vastgesteld:

- Het verwachte pensioenresultaat, startend vanuit de feitelijke dekkingsgraad per 1 januari 2015 (111,4%), bedroeg 96%. Het bestuur heeft hierbij destijds een ondergrens van 84% gedefinieerd.
- Het verwachte pensioenresultaat, startend vanuit de vereiste dekkingsgraad per 1 januari 2015 (117,9%), bedroeg 103%. Het bestuur heeft hierbij destijds een ondergrens van 90% gedefinieerd.
- Startend vanuit de feitelijke dekkingsgraad mag de afwijking tussen het verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in het slecht weer scenario (dit is op basis van de regelgeving het 5% percentiel) maximaal 52% zijn.

Met bovenstaande uitkomsten en ondergrenzen werd bij de aanvangshaalbaarheidstoets aan alle normen voldaan. Met de uitvoering van de jaarlijkse haalbaarheidstoets over 2018 heeft het bestuur aangetoond dat nog steeds aan alle grenzen wordt voldaan:

- Het verwachte pensioenresultaat, startend vanuit de feitelijke dekkingsgraad per 1 januari 2018 (113,9%), bedraagt 111,0% (vastgestelde ondergrens 84%).
- Startend vanuit de feitelijke dekkingsgraad bedraagt de afwijking tussen het verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in het slecht weer scenario (het 5% percentiel) 31,6% en dat is minder dan het vastgestelde maximum van 52%.

Pensioenregeling

Per 1 januari 2018 is er een nieuw fiscaal Witteveen kader geïntroduceerd, dat ook de inhoud van de pensioenovereenkomst en daarmee de pensioenregeling van Stichting Pensioenfonds Invista raakte. Sociale partners hebben zich eind 2017 gebogen over de mogelijke gevolgen hiervan ten aanzien van de pensioenregeling. In dat kader hebben sociale partners per 1 januari 2018 besloten tot een aanpassing van de pensioenrichtleeftijd naar 68 jaar, waarbij de jaarlijkse pensioenopbouw in de middelloonregeling gehandhaafd blijft op 1,875%. Verder zijn de reeds opgebouwde pensioenaanspraken collectief omgezet naar 68 jaar. Het bestuur heeft begin 2018 deze wijzigingen in de pensioenreglementen doorgevoerd. Ook heeft het bestuur de overige fondsdocumenten en de communicatiemiddelen ten behoeve van de deelnemers hierop aangepast.

De pensioenregelingen van het pensioenfonds zagen er op 31 december 2018 op hoofdlijnen als volgt uit:

Pensioenreglement-A:

van toepassing op:

- Die werkzaam is bij INVISTA (Nederland) B.V. die reeds deelnemer was in de tot 1 januari 2018 geldende pensioenregeling A¹⁾ en die zowel op 31 december 2017 als op 1 januari 2018 in dienst was bij INVISTA (Nederland) B.V.;
- Die op of na 1 januari 2018 in dienst zijn getreden bij INVISTA (Nederland) B.V. Die werkzaam is bij INVISTA Polyester B.V. en die vanaf 1 januari 2016 reeds deelnemer was in de tot 1 januari 2018 geldende pensioenregeling A²⁾.

1) *Deelnemers in de pensioenregeling A geldend tot 1 januari 2018, zijn de werknemers die:*

- *Werkzaam zijn bij de voormalige INVISTA (Nederland) B.V. vestigingen Dordrecht en Rozenburg en de INVISTA (Nederland) B.V. vestiging Kerkrade, die reeds deelnemer waren in de tot 31 januari 2005 geldende pensioenregeling en die zowel op 31 december 2005 als op 1 januari 2006 in dienst waren bij INVISTA (Nederland) B.V.;*
- *Op of na 1 januari 2006 in dienst zijn getreden bij de INVISTA (Nederland) B.V. vestiging Kerkrade.*

2) *Deelnemers in de pensioenregeling A geldend tot 1 januari 2018, zijn de werknemers die:*

- *Zowel op 31 december 2005 als op 1 januari 2006 in dienst waren bij INVISTA Polyester B.V. en die vanaf 1 januari 2016 pensioenaanspraken hebben verworven krachtens deze pensioenregeling.*

Pensioensysteem	Geïndexeerd middelloon
Pensioenrichtleeftijd	68 jaar
Opbouw% ouderdomspensioen	1,875%
Hoogte partnerpensioen	70% van het ouderdomspensioen
Partnerpensioen	Opbouwbasis
Hoogte wezenpensioen	20% van het ouderdomspensioen
Wezenpensioen	Opbouwbasis
Maximum pensioengevend salaris	€ 105.075
Franchise	€ 15.727
Maximum pensioengrondslag	€ 89.348
Pensioenpremie	5% van pensioengrondslag ¹⁾

Pensioenreglement-B:

van toepassing op:

- Die werkzaam is bij INVISTA (Nederland) B.V. die reeds deelnemer was in de tot 1 januari 2018 geldende pensioenregeling B (basis)²⁾ en die zowel op 31 december 2017 als op 1 januari 2018 in dienst was bij INVISTA (Nederland) B.V.;
- Die werkzaam is bij INVISTA Polyester B.V. en die vanaf 1 januari 2016 reeds deelnemer was in de tot 1 januari 2018 geldende pensioenregeling B (basis)³⁾
- Die op of na 1 januari 2018 in dienst is getreden bij INVISTA Polyester B.V..

Deze regeling bestaat uit twee separate regelingen:

- De basisregeling geldt voor een salarisgedeelte tot € 37.154,- per jaar (1 januari 2018). Deze regeling is een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling.
- De excedent-regeling geldt voor een salarisgedeelte boven € 37.154,- per jaar (1 januari 2018). Deze regeling is een beschikbare premieregeling, waarbij de beschikbare premie jaarlijks direct wordt omgezet in een pensioenaanspraak.

Pensioensysteem	Geïndexeerd middelloon en excedent beschikbare premieregeling met jaarlijkse inkoop van pensioenaanspraken
Pensioenrichtleeftijd	68 jaar
Opbouw% ouderdomspensioen	1,875%
Hoogte partnerpensioen	70% van het ouderdomspensioen
Partnerpensioen	Opbouwbasis
Hoogte wezenpensioen	20% van het ouderdomspensioen
Wezenpensioen	Opbouwbasis
Maximum pensioengevend salaris	€ 105.075
Franchise	€ 15.727
Excedent salarisingrens	€ 37.154
Pensioenpremie	7% van pensioengrondslag

Voor de actuele pensioenreglementen wordt verwezen naar de website van het fonds: www.pensioenfondsinvista.nl.

1) Voor werknemers die op of na 1 januari 2006 in dienst zijn getreden bij de vestiging Kerkrade bedraagt de deelnemersbijdrage 7% van de pensioengrondslag.

2) Deelnemers in de pensioenregeling B (basis) geldend tot 1 januari 2018, zijn de werknemers die:

- op of na 1 januari 2006 in dienst zijn getreden bij INVISTA (Nederland) B.V. bij de voormalige INVISTA (Nederland) B.V. vestigingen Dordrecht en Rozenburg;
- op of na 21 december 2012 in dienst zijn getreden bij de voormalige INVISTA (Nederland) B.V. vestiging Born.

3) Deelnemers in de pensioenregeling B (basis) geldend tot 1 januari 2018, zijn de werknemers die:

- op of na 1 januari 2006 in dienst zijn getreden bij INVISTA (Nederland) B.V. bij de voormalige INVISTA (Nederland) B.V. vestigingen Dordrecht en Rozenburg;
- op of na 21 december 2012 in dienst zijn getreden bij de voormalige INVISTA (Nederland) B.V. vestiging Born.

Premiebeleid

Kostendekkende, gedempte en ontvangen premie

Artikel 129 van de Pensioenwet schrijft voor dat de pensioenpremie die het fonds ontvangt minstens gelijk moet zijn aan de kostendekkende premie zoals berekend conform de ABTN. Er kan alleen sprake zijn van een lagere premie wanneer aan de voorwaarden ten aanzien van de hoogte van beleidsdekkingsgraad, indexatie en ongedaanmaking van eventuele kortingen is voldaan.

Voor wat betreft de regelgeving in het Financieel Toetsingskader op het terrein van de premiestelling, is het mogelijk om de kostendekkende premie vast te stellen met een methodiek van premiedemping. Dit om sterke fluctuaties in de hoogte van de premie te voorkomen. Het pensioenfonds heeft in 2015 besloten om vanaf 2016 voor wat betreft de premiedempingsmethodiek uit te gaan van een 120-maands voortschrijdend gemiddelde van de rentetermijnstructuur.

De door het fonds bij de werkgever in rekening te brengen feitelijke premie is gebaseerd op de gedempte kostendekkende premie. De feitelijke premie over 2018 bedraagt 3.392 en de gedempte kostendekkende premie 3.154. De kostendekkende premie bedraagt 3.843. Op basis van het gedempt premiebeleid is de feitelijke premie over 2018 kostendekkend.

De feitelijke premie ad 3.392 bestaat uit de gedempte kostendekkende premie, en een premiemarge van 238.

De premiedekkingsgraad is vastgesteld als de verhouding tussen de feitelijke premie (exclusief de opslag voor directe kosten en de premietoevoeging aan de indexatiereserve) en de actuarieel benodigde koopsom voor de opbouw van nieuwe aanspraken. Er is sprake van een positief effect op de financiële positie van het fonds, indien de premiedekkingsgraad hoger ligt dan de feitelijke dekkingsgraad. Als de premiedekkingsgraad lager ligt dan de feitelijke dekkingsgraad heeft dit een negatief effect op de financiële positie van het fonds. De premiedekkingsgraad ultimo 2018 bedraagt 99% voor het fonds. Er bestaat derhalve voor 2018 een negatief effect op de financiële positie van het fonds.

(Bedragen x € 1.000,-)

De kostendekkende, gedempte en feitelijke premies zijn als volgt:

	2018	2017
Feitelijke premie (exclusief inkoopsummen)	3.392	3.405
Kostendekkende premie	3.843	4.198
Gedempte kostendekkende premie	3.154	3.207

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord. De feitelijke premie bestaat uit de gedempte kostendekkende premie, aangevuld met een premiemarge van 238.

De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:

Actuarieel benodigd	2.168	2.493
Risicopremies overlijden en arbeidsongeschiktheid	221	208
Opslag in stand houden vereist vermogen	428	492
Opslag voor uitvoeringskosten	752	730
Actuarieel benodigd ten behoeve van indexatiereserve	274	275

3.843

4.198

De gedempte kostendekkende premie is als volgt samengesteld:

Actuarieel benodigd	1.584	1.655
Risicopremies overlijden en arbeidsongeschiktheid	221	208
Opslag in stand houden vereist vermogen	323	339
Opslag voor uitvoeringskosten	752	730
Actuarieel benodigd ten behoeve van indexatiereserve	274	275

3.154

3.207

Gezien het bovenstaande is de actuaris van mening dat de feitelijke premie over boekjaar 2018 toereikend is.

Toeslagbeleid en toeslagverlening

Toeslagen mogen onder het Financieel Toetsingskader pas verleend worden vanaf een beleidsdekkingsgraad van 110%. Daarnaast moet de gegeven toeslag toekomstbestendig zijn. Dit betekent dat het eigen vermogen boven de beleidsdekkingsgraad hoog genoeg moet zijn om de toegezegde toeslagverlening ook in de toekomst te kunnen financieren. Incidentele toeslagen voor in het verleden niet toegekende toeslagen of doorgevoerde korting(en) van pensioenaanspraken zullen alleen toegekend worden, als dit geen gevolgen heeft voor de toekomstbestendigheid van de reguliere toeslagverlening. De beleidsdekkingsgraad mag door het geven van een incidentele toeslag niet lager worden dan de vereiste dekkingsgraad. Daarnaast zal het fonds niet meer dan 1/5e van het overschot hiervoor aanwenden.

Indien en voor zover de financiële middelen van het fonds dit toelaten worden er jaarlijks per 1 januari toeslagen verleend op de opgebouwde pensioenaanspraken (voorwaardelijke toeslagverlening). Bij de toeslagverlening wordt onderscheid gemaakt tussen actieve en inactieve deelnemers (gewezen deelnemers en pensioengerechtigden).

De toeslagverlening aan actieve deelnemers bedraagt maximaal de gemiddelde CAO-loonstijging bij INVISTA (Nederland) B.V. over de periode januari-januari. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening wordt een reserve gevormd. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre de pensioenaanspraken worden aangepast.

De toeslagverlening aan inactieve deelnemers bedraagt maximaal de stijging van de afgeleide consumentenprijsindex (CPI) alle huishoudens, zoals vastgesteld door het CBS, over de verstreken periode oktober - oktober van het afgelopen kalenderjaar. Er wordt voor deze voorwaardelijke toeslagverlening geen reserve gevormd en geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit het beleggingsrendement gefinancierd. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre de pensioenaanspraken worden aangepast.

Jaarlijks worden de volgende elementen aan de indexatiereserve, bestemd voor de toeslagverlening van de actieve deelnemers, toegevoegd:

- het saldo van de beschikbare overrente (onder aftrek van de beheerskosten voor het gesepareerde depot) toe te rekenen aan de voorziening pensioenverplichtingen voor actieve deelnemers, hierbij rekening houdend met de financiële positie van het fonds;
- een jaarlijkse bijdrage van 4% van de pensioengrondslag conform de pensioenregeling die vóór 1 januari 2006 van toepassing was;
- het behaalde rendement op de indexatiereserve over het afgelopen boekjaar.

Rendementen behaald over reserves anders dan de indexatiereserve komen ten goede aan de financiële positie van het pensioenfonds. Aan de indexatiereserve worden, in het geval dat toeslagen worden verleend aan de actieven, de kosten voor deze toeslagen aan de indexatiereserve onttrokken. De indexatiereserve is niet beklemd en wordt bij vaststelling van de dekkingsgraad bij het beschikbare vermogen opgeteld.

Het bestuur heeft, gelet op de financiële positie van het pensioenfonds ultimo 2017, besloten om per 1 januari 2018 aan de actieve deelnemers een toeslag te verlenen van 0,36% en aan de inactieve deelnemers van 0,23%. Aangezien de voorlopige beleidsdekkingsgraad van het fonds ultimo 2018 113,6% bedroeg en daarmee boven de 110% lag, heeft het bestuur besloten om per 1 januari 2019 een toeslag te verlenen aan de actieve deelnemers van 0,41% en aan de inactieve deelnemers van 0,35%.

Communicatie

Communicatiebeleidsplan

Het bestuur heeft in 2016 geïnventariseerd welke wijzigingen in het communicatiebeleid op grond van de Wet Pensioencommunicatie moeten worden doorgevoerd. Deze inventarisatie is begin 2017 afgerond en het bestuur heeft op 23 januari 2017 het vernieuwde communicatiebeleidsplan 2017-2019, inclusief een communicatiejaarplan, vastgesteld. In het beleidsplan zijn de communicatiedoelstellingen en -strategie voor de komende jaren nader uitgewerkt. De communicatie blijft de komende jaren gericht op het informeren en bewust maken van de belanghebbenden bij het fonds. Eind 2018 heeft het bestuur het communicatiejaarplan voor 2019 vastgesteld.

Communicatie met deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers

In 2018 heeft het pensioenfonds diverse middelen ingezet om met de belanghebbenden te communiceren. Naast de wettelijk verplichte informatie, zoals Pensioen 1-2-3 en het Uniform Pensioenoverzicht, is in de communicatie een belangrijke rol weggelegd voor de website van het fonds (www.pensioenfondsinvista.nl). Aan de website is bovendien een deelnemersportaal gekoppeld (Mijn Pensioencijfers) waarin (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden hun pensioensituatie kunnen inzien en direct zaken kunnen regelen. Daarnaast hebben er in 2018 deelnemersbijeenkomsten plaatsgevonden op de diverse locaties van INVISTA (Nederland) B.V. en INVISTA Polyester B.V.. In verband met de gewijzigde pensioenregelingen per 1-1-2018 hebben deelnemers begin 2018 een brief vanuit het pensioenfonds ontvangen ten aanzien van de gewijzigde pensioenregelingen.

Pensioen 1-2-3 en Pensioenvergelijker ingevoerd

Pensioen 1-2-3 is een communicatiemiddel dat iedere pensioenuitvoerder op grond van de Wet Pensioencommunicatie moet gebruiken. Dit document bestaat uit drie lagen. De deelnemer krijgt gelaagde informatie over zijn pensioenregeling. Laag 1 bevat een beknopte weergave van de pensioenregeling. In laag 2 worden de onderdelen uit laag 1 uitgebreider beschreven. Laag 3 bestaat uit documenten die bij de regeling horen, bijvoorbeeld het pensioenreglement. Deze documenten worden op de website van Stichting Pensioenfonds Invista beschikbaar gesteld. De Pensioen 1-2-3 van het Invista pensioenfonds is sinds 2016 geïmplementeerd en is op de website van het fonds terug te vinden.

Ook is vanaf 1 juli 2016 voor deelnemers de Pensioenvergelijker beschikbaar. De Pensioenvergelijker is een checklist die de deelnemer helpt om twee regelingen met elkaar te vergelijken. Hoewel het niet wettelijk verplicht is heeft het Invista pensioenfonds de Pensioenvergelijker al gevuld met informatie over de eigen pensioenregeling. Deze is terug te vinden op de website van het fonds.

Vanaf 2016 moeten pensioenfondsenvaker gegevens aanleveren bij het Pensioenregister, mijnpensioenoverzicht.nl. Het Pensioenregister is een digitaal platform dat het voor burgers mogelijk maakt om via één ingang een totaaloverzicht te krijgen van alle bij pensioenfondsenvaker en pensioenverzekeraars in collectieve regelingen opgebouwde pensioenaanspraken, alsmede de AOW-uitkering. Binnen vier maanden moet een collectieve wijziging zichtbaar zijn in het Pensioenregister. Vanaf 1 juli 2016 ververst het pensioenfonds vier keer per jaar de gegevens voor het Pensioenregister. Sinds 2017 heeft er een verdere uitbreiding plaatsgevonden van de gegevensaanlevering aan het Pensioenregister. Dit betreft onder andere de toevoeging van ingegane pensioenrechten van zowel ouderdomspensioen als partnerpensioen.

Beleggingen

ALM-studie

In 2016 heeft het bestuur opdracht gegeven tot de uitvoering van een ALM-studie. Aangezien het bestuur zich in 2016 heeft gebogen over de toekomstvisie van het fonds, achtte het bestuur het wenselijk om te bezien in hoeverre de noodzaak tot een herijking van het huidige (beleggings-)beleid bestond. Hiertoe is een ALM-studie het meest aangewezen instrument. Met een dergelijke studie wordt een lange termijn projectie gemaakt van de (financiële) ontwikkeling van het pensioenfonds. Daarbij wordt onder een groot aantal (waaronder stress-) scenario's gekeken hoe de beleggingen en pensioenverplichtingen zich onder die omstandigheden ontwikkelen, wat dat betekent voor de ontwikkeling van de (beleids-)dekkingsgraad en welke toeslagen onder die omstandigheden kunnen worden verleend of welke kortingen van de aanspraken en pensioenen dan wel extra stortingen van de werkgever noodzakelijk zijn.

De resultaten van deze ALM-studie hebben laten zien dat het huidige beleid in lijn ligt met de door het fonds vastgestelde risicohouding. Met name de uitgevoerde maatman-analyse liet zien dat er sprake is van een evenwichtige belangenafweging over de diverse doelgroepen van het fonds door de uitvoering van het huidige beleid. In dat kader concludeerde het bestuur dat er geen directe noodzaak bestond tot beleidswijziging op basis van de voorliggende resultaten van de ALM-studie. Ondanks het feit dat er destijds op basis van de uitgevoerde ALM-studie geen directe aanleiding bestond om het strategisch beleggingsbeleid van het fonds te wijzigen, zal het bestuur zich in 2019 verder beraden over de toekomst van het fonds hetgeen aanleiding zou kunnen zijn tot wijziging van het strategisch beleggingsbeleid.

Ontwikkeling beleggingsportefeuille

Totaal belegd vermogen

- De marktwaarde van de beleggingsportefeuille per 31 december 2018 bedraagt € 173,1 miljoen. (inclusief het bij de vermogensbeheerder uitstaande beleggingsdepot).

Asset-mix totaal belegd vermogen

- De strategische beleggingsmix voor het fonds is vastgesteld op 60,5% vastrentende waarden, 37% aandelen en 2,5% grondstoffen.
- De feitelijke beleggingsmix van het fonds zag er op 31 december 2018 als volgt uit:
  - 60,7% vastrentende waarden
  - 37,5% aandelen
  - 1,1% grondstoffen
  - 0,7% liquide middelen.

Rendement totaal belegd vermogen

- Het rendement van de beleggingsportefeuille bedroeg -1,0% in 2018.
- Het benchmarkrendement van de beleggingsportefeuille bedroeg -0,2% in 2018.
- De performance wordt met name verklaard door:
  - De negatieve absolute performance wordt verklaard door de sterke marktdaling in het vierde kwartaal. In de eerste maanden van 2019 is evenwel een sterk herstel te zien op de meer risicovolle categorieën zoals aandelen;
  - Diverse beleggingsfondsen waarin werd geparticipeerd, rendeerden minder dan hun benchmarks in 2018. Voor de langere termijn rendeert de portefeuille beter dan de benchmark.

Vastrentende portefeuille

- De vastrentende portefeuille rendeerde 3,5% in 2018.
- Het benchmarkrendement van de vastrentende portefeuille bedroeg 3,9% in 2018.
- De vastrentende portefeuille bestond uit beleggingen in:
  - NN Fixed Income All Grade Fund
  - NN Fixed Income All Grade Long Duration Fund
  - NN Duration Matching Fund (L)
  - NN Duration Matching Fund (XL)
- De NN Duration Matching Fondsen rendeerden licht beter dan hun benchmark. Het NN Fixed Income All Grade en All Grade Long Duration Fund rendeerden in het verslagjaar minder dan hun benchmark. Reden voor de underperformance van deze fondsen was de allocatie naar Inflatie gerelateerde obligaties, schulden van Opkomende Landen en Euro bedrijfsobligaties met een hogere kredietwaardigheid (Investment Grade).

Renterisico

- Via haar vastrentende portefeuille streeft het pensioenfonds er naar om 65% van de marktwaardeveranderingen van de pensioenverplichtingen af te dekken.
- De marktwaardeverandering van de pensioenverplichtingen bedroeg in het verslagjaar 4,5%.
- De marktwaardeverandering van de vastrentende portefeuille bedroeg in het verslagjaar 3,5%.
- De lagere performance voor de portefeuille is onder andere terug te voeren op de verder dalende rente in het verslagjaar en deels ook naar de lagere performance via beleggingen in (bedrijfs-) obligaties met een wat lagere kredietwaardigheid.

Aandelenportefeuille

- De aandelenportefeuille rendeerde -6,6% in het verslagjaar.
- Het benchmarkrendement van de aandelenportefeuille bedroeg -5,9% in 2018.
- De aandelenportefeuille bestond uit beleggingen in:
  - NN Institutioneel Aandelenfonds
  - NN Dividend Aandelenfonds
  - NN (L) Institutional Global Enhanced aandelenfonds
  - NN Global Emerging Markets Fund.

- De underperformance van de aandelenportefeuille kwam uit de allocatie naar het NN Dividend Aandelenfonds en het NN (L) Global Enhanced aandelenfonds.
- Het dividend fonds had een underperformance ten opzichte van de brede benchmark door de dividend beleggingsstijl.
- Opkomende markten bleven in absolute zin duidelijk achter bij ontwikkelde markten, zowel voor aandelen als obligaties. Het NN Global Emerging Markets Fund liet nog wel een goede performance zien ten opzichte van de benchmark.

Grondstoffen

- De belegging in het NN (L) Commodity Enhanced Fund rendeerde -14,9% in het verslagjaar. Het benchmarkrendement van het fonds bedroeg -13,7% in 2018.
- In 2018 daalden de grondstoffenprijzen, door o.a. de nadelige gevolgen van protectionistische maatregelen en een sterke Amerikaanse dollar.

Beleid ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen

Het pensioenfonds geeft vanuit haar beleggingsovertuigingen invulling aan duurzaam beleggen om daarmee een bijdrage te leveren aan de maatschappij en een duurzame wereld. Aangezien met name gebruik wordt gemaakt van beleggingsfondsen om efficiënt te kunnen beleggen, is het bestuur niet altijd in staat het MVB-beleid volledig te laten samenvallen met het gevoerde beleid van de fondsbeheerder. Het bestuur zal bij de selectie van fondsen echter de MVB criteria meenemen en achteraf verantwoording afleggen over eventuele verschillen met het eigen MVB-beleid. Hierbij is het beleid van Invista gebaseerd op de volgende vier pijlers:

- de vermogensbeheerder hanteert de principes voor Verantwoord Beleggen van de Verenigde Naties (UN PRI) in het beleggingsproces van al haar beleggingsfondsen.
- de vermogensbeheerder heeft deze UN PRI principes ondertekend.
- de vermogensbeheerder belegt niet in controversiële wapens.
- de vermogensbeheerder oefent namens Invista actief stemrecht uit op aandelen binnen de beleggingsfondsen

Vanaf 1 januari 2013 geldt een wettelijk verbod op het (laten) uitvoeren van transacties, het verstrekken van leningen of verwerven van niet vrij verhandelbare deelnemingen in bedrijven die betrokken zijn bij de productie, distributie of verkoop van clustermunie of cruciale onderdelen daarvan. Het wettelijk verbod geldt in formele zin niet voor transacties in door derden beheerde beleggingsinstellingen en indices waarbij de producenten van clustermunie en of daarbij betrokken ondernemingen minder dan 5% van de waarde van die beleggingsinstelling of index vertegenwoordigen.

Beleggingen op Nederlands grondgebied

De posities in Nederland waren eind december 2018 aanwezig in de vastrentende en aandelenportefeuille. Het totaal bedroeg circa € 13,4 miljoen (excl. cash en derivaten).

Analyse resultaat en aantallen verzekerden

Analyse van het resultaat

Bij de vaststelling van de technische voorziening worden aannames gedaan met betrekking tot sterftékansen, intrest en andere factoren. Als de werkelijkheid afwijkt van deze aannames ontstaan resultaten ten gunste of ten laste van het fonds.

Indien we de wijziging van het vermogen afzetten tegen de wijziging van de technische voorziening geeft dit het resultaat van het boekjaar. In boekjaar 2018 is er sprake van een negatief resultaat van 8.585, zoals tevens uit de volgende tabel blijkt:

	Pensioen- vermogen	Technische voorziening	Eigen vermogen
Primo 2018	176.410	154.937	21.473
Wijziging	-1.606	7.481	-9.087
Ultimo 2018	174.804	162.418	12.386

Overzicht Verzekerdenbestand

	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen- gerechtigden
Stand per 31 december 2017	223	413	116
Mutaties door:			
- Nieuwe toetreding	13		
- Ontslag met premievrije aanspraak	-5	5	
- Waardeoverdracht		-7	
- Overlijden		-3	-1
- Afkoop			20
- Ingang pensioen	-4	-12	
- Andere oorzaken ¹⁾		16	-16
Mutaties per saldo	4	-1	3
Stand per 31 december 2018 ²⁾	227	412	119

Specificatie pensioengerechtigden

	2018	2017
Ouderdomspensioen	95	96
Partnerpensioen	21	17
Wezenpensioen	3	3
	119	116

1) Dit betreft expiraties.

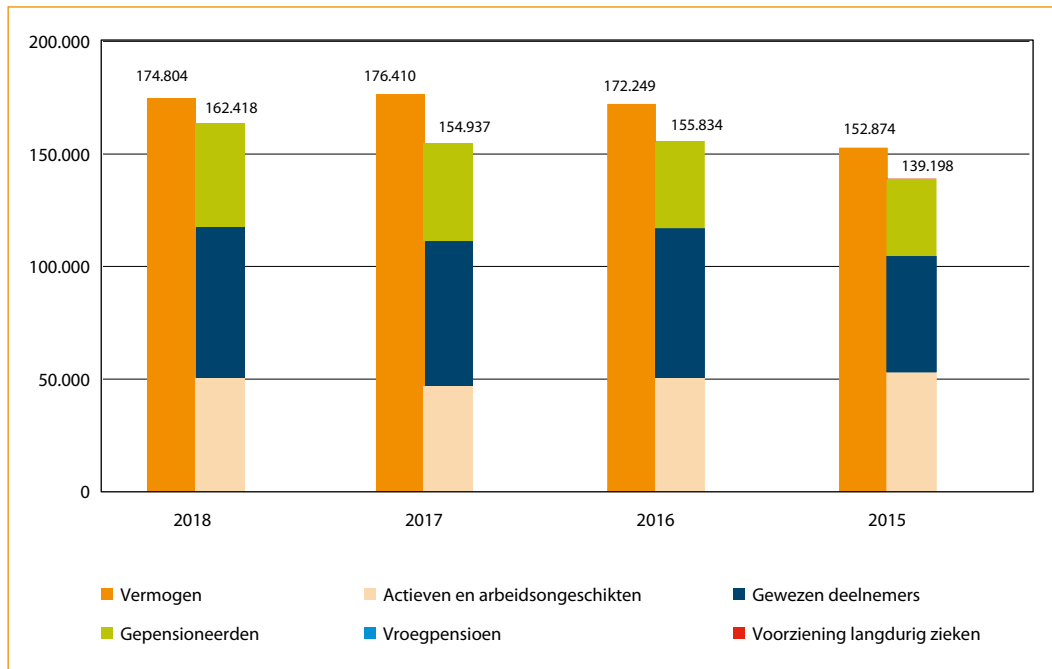
2) Waarvan 6 deelnemers met (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling.

Actuariële analyse resultaat

Financiële positie

De dekkingsgraad over het boekjaar daalde van 113,9% ultimo 2017 naar 107,6% ultimo 2018. De beleidsdekkingsgraad van het fonds steeg van 112,5% ultimo 2017 naar 113,6% ultimo 2018. De beleidsdekkingsgraad ultimo 2018 is daarmee lager dan de vereiste dekkingsgraad van 118,1%. Hierdoor is de financiële positie niet toereikend. Onderstaande grafiek laat de ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad, de dekkingsgraad en de (minimaal) vereiste dekkingsgraad zien. De dekkingsgraad is gebaseerd op de technische voorziening waarbij de voorgeschreven rentetermijnstructuur is gebruikt voor de verdiscontering. Er is conform de voorschriften van DNB gebruik gemaakt van de Ultimate Forward Rate (UFR)-methodiek. De beleidsdekkingsgraad is gelijk aan de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad.

De volgende grafiek geeft het vermogen en de technische voorziening(en) ultimo jaar weer¹⁾.

1) In de grafiek worden die componenten meegenomen die in de desbetreffende boekjaren gehanteerd zijn voor de vaststelling van de dekkingsgraad.

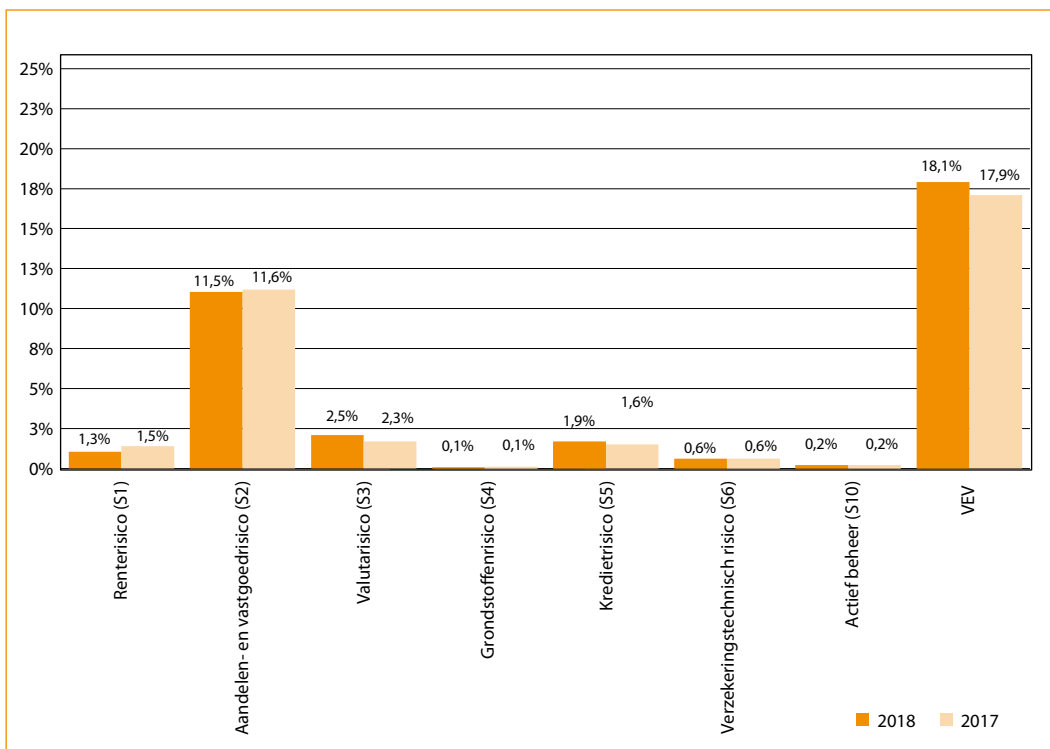
(Minimaal) vereiste financiële positie

De minimaal vereiste dekkinggraad bedraagt 104,1% ultimo 2018.

De vereiste dekkinggraad wordt enerzijds vastgesteld op basis van de feitelijke verdeling van de beleggingsportefeuille en anderzijds op basis van de strategische verdeling van de beleggingsportefeuille. Ultimo 2018 bedraagt de vereiste dekkinggraad 116,9% op basis van de feitelijke verdeling van de beleggingsportefeuille en 118,1% op basis van de strategische verdeling van de beleggingsportefeuille.

Voor de toetsing van de financiële positie wordt de beleidsdekkinggraad ter hoogte van 113,6% getoetst aan de vereiste dekkinggraad op basis van de strategische verdeling van de beleggingsportefeuille, ter hoogte van 118,1%.

De volgende grafiek toont voor 2017 en 2018 de risicocomponenten die onderdeel zijn van de toetsing van het fonds.

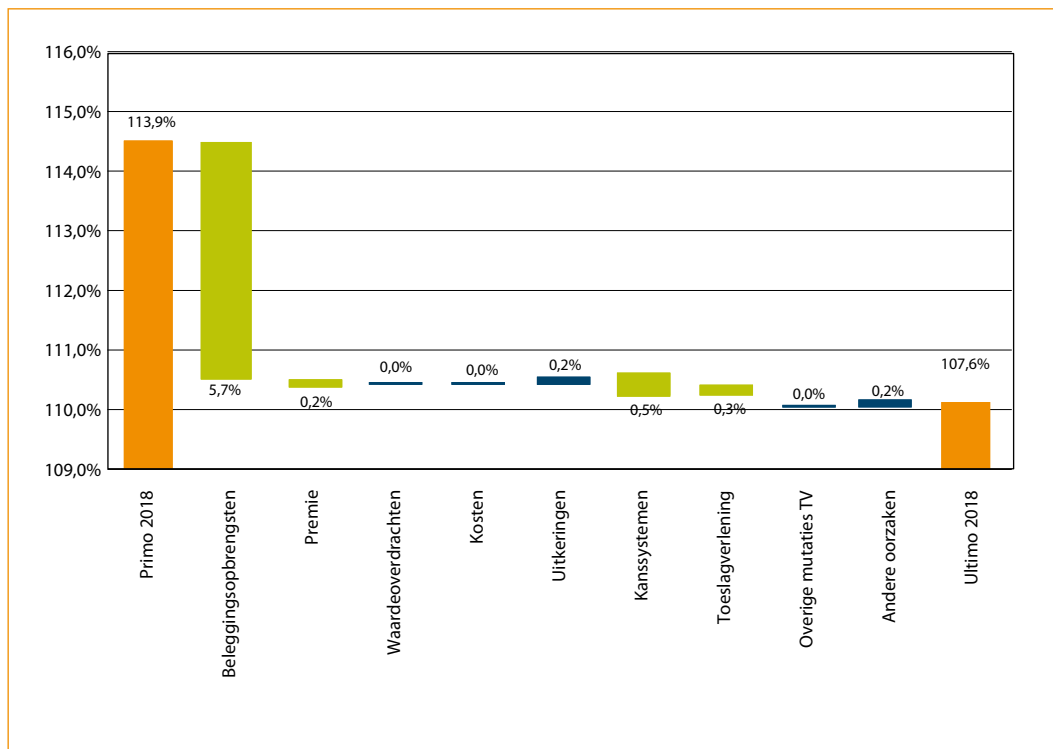
Herstelplan

Het fonds heeft in 2018 een herstelplan ingediend bij DNB, waarin wordt aangetoond dat de beleidsdekkinggraad binnen de gekozen hersteltermijn van 5 jaar herstelt tot het niveau van de vereiste dekkinggraad. Dit herstelplan voorzag voor ultimo 2018 een beleidsdekkinggraad van 115,6%, terwijl de werkelijke beleidsdekkinggraad van 113,6% lager is.

Het fonds heeft in het eerste kwartaal van 2019 het herstelplan wederom geactualiseerd. Uit deze actualisatie blijkt dat het fonds naar verwachting binnen de gekozen hersteltermijn herstelt naar de vereiste dekkinggraad.

Analyse van het resultaat

De daling van de dekkingsgraad met 6,3%-punt in 2018 volgt uit het negatieve resultaat van 9.087 in het boekjaar. In 2017 was er een positief resultaat van 5.058. De invloed van het resultaat op de dekkingsgraad is in de volgende grafiek weergegeven en uitgesplitst naar mutatie-oorzaak¹⁾.

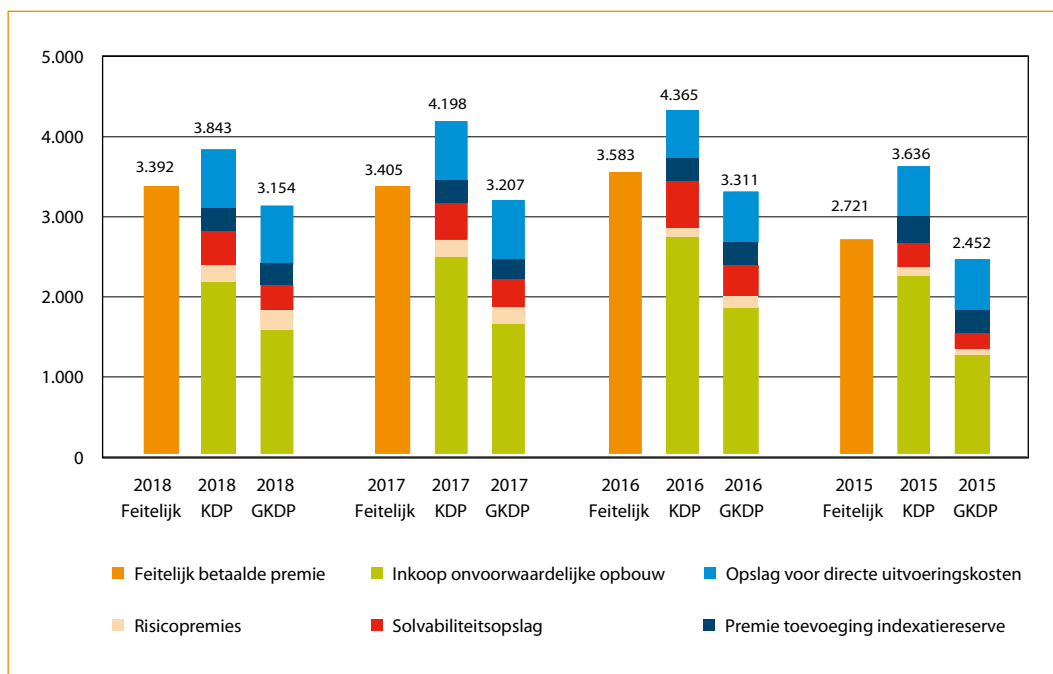

Kostendeekkende premie

De kostendeekkende premie over 2018 is vastgesteld conform de actuariële en bedrijfstechnische nota (abtn). Dit betekent dat de premie is vastgesteld op basis van een gedempt premiebeleid, rekening houdend met de 120-maandsgemiddelde DNB-rentetermijnstructuur. De gedempte kostendeekkende premie bedraagt 3.154. De feitelijke betaalde premie is met 3.392 hoger.

1) De onderverdeling naar de verschillende componenten volgt de DNB-jaarstaat J605.

De feitelijk betaalde premie (Feitelijk), de zuivere kostendekkende premie (KDP) en de gedempte kostendekkende premie (GKDP) worden in de volgende grafiek weergegeven. Hierbij zijn de zuivere en de gedempte kostendekkende premie gesplitst conform de vereisten uit de Pensioenwet.

Om inzicht te geven in het effect van de feitelijke premie op de financiële positie van het fonds is de volgende tabel opgenomen. In deze tabel is de premiedekkingsgraad van het fonds opgenomen. De premiedekkingsgraad is daarbij vastgesteld als de verhouding tussen de feitelijke premie (exclusief de opslag voor directe kosten en de premietoevoeging aan de indexatiereserve) en de actuariële benodigde koopsom voor de opbouw van nieuwe aanspraken. Er is sprake van een positief effect op de financiële positie van het fonds, indien de premiedekkingsgraad hoger ligt dan de feitelijke dekkingsgraad. Als de premiedekkingsgraad lager ligt dan de feitelijke dekkingsgraad heeft dit een negatief effect op de financiële positie van het fonds. Zoals uit de tabel valt op te maken bestaat er voor 2018 een negatief effect op de financiële positie van het fonds.

	2018	2017	2016	2015
Dekkingsgraad primo boekjaar	113,9%	110,5%	109,8%	113,3%
Premiedekkingsgraad	99,0%	88,9%	92,9%	75,7%

Kostenoverzicht 2018

	2018	2017
Pensioenbeheer		
[a] Uitvoeringskosten in euro's per deelnemer	€ 2.321	€ 2.286
Vermogensbeheer:		
[b] Kosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,29%	0,30%
[c] Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,12%	0,22%

Kosten van het pensioenbeheer (zie categorie a) bestaan uit de kosten van uitbesteding, bestuurskosten, advieskosten en de kosten van toezicht. De totale kosten bedragen 803, welke voor een groot deel door de werkgever worden gefinancierd. In de totale kosten ad 803 zijn eenmalige kosten begrepen, zoals additionele administratiekosten van AZL ten gevolge van wettelijke projecten (21) en wijziging van reglementen (57) en kosten van PWC inzake toekomststudie (21). Om de kosten per deelnemer te berekenen is conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie het aantal deelnemers gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Gewezen deelnemers tellen derhalve niet mee.

Het bestuur beseft dat de kosten per deelnemer hoog zijn en heeft daar ook aandacht voor door deze te vergelijken met andere pensioenfondsen. Door de relatief kleine omvang van het fonds liggen de kosten per deelnemer fors hoger dan het gemiddelde. Anderzijds is dit kostenniveau afgestemd met de werkgever en voert het fonds de pensioenregeling naar tevredenheid uit voor wat betreft kwaliteit en de bijkomende kosten.

Kosten van het vermogensbeheer (zie b en c) kunnen in twee categorieën worden onderscheiden. De eerste categorie (b) betreft de kosten van de beheervergoeding aan de vermogensbeheerder(s) en overige beheervergoedingen. Dit betreft een bedrag van 518, uitgesplitst in directe baten van 192, die rechtstreeks zijn af te leiden uit de staat van baten en lasten, en 710 aan kosten verwerkt in de rendementen. De directe baten ad 192 betreffen een raming.

De tweede categorie (c) betreft kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht of kosten voor transacties die gedurende het jaar zijn uitgevoerd. Deze kosten zijn dus niet rechtstreeks af te leiden uit de jaarrekening en zijn geschat op 208. De totale kosten vermogensbeheer komen daarmee uit op circa 726.

Kosten per beleggingscategorie

(Bedragen x € 1.000)

Beleggingscategorie	Beheer- kosten	Performance gerelateerde kosten	Transactie kosten	Totaal
Aandelen	238	0	61	299
Vastrentende waarden	261	0	144	405
Overige vermogensbeheerkosten	19	0	3	22
Totaal kosten vermogensbeheer via NN IP	518	0	208	726

Transactiekosten houden verband met de aan- of verkoop van beleggingsfondsen, individuele beleggingstitels en/of derivaten. Voor de individuele beleggingstitels en derivaten worden de transactiekosten niet afgerekend bij het uitvoeren van de trade en zijn als volgt geschat:

– Vastrentende waarden / FX spots en forwards

De transactiekosten zijn benaderd door het verschil tussen de transactieprijs en de midprijs op transactiemoment te berekenen. Indien deze methode niet kan worden toegepast, wanneer de midprijs niet objectief kan worden vastgesteld, worden de gemiddelde transactiekosten bepaald voor het type/asset class van het instrument, bepaald in yield termen en vertaald naar transactiewaarden ($\text{impact yield} * \text{transactiewaarde} = \text{geschatte kosten}$).

Indien dit tevens niet mogelijk is, worden de transactiekosten gereconstrueerd door het verzamelen van nadere informatie rond transactiemoment.

De transactiekosten worden gelijk gesteld met 1% van de transactiewaarde in het geval geen van bovenstaande schattingsmethodieken kan worden toegepast.

– OTC derivaten

Voor IRS'en geldt grotendeels dezelfde logica als voor de bepaling transactiekosten voor vastrentende waarden indien de midprijs methodiek kan worden toegepast.

Is dit niet mogelijk dan worden de gemiddelde transactiekosten bepaald aan de hand van het currency pair van de IRS, bepaald in yield termen en vertaald naar transactiewaarden ($\text{impact yield} * \text{transactiewaarde} = \text{geschatte kosten}$). Indien dit tevens niet mogelijk is, worden de transactiekosten gereconstrueerd door het verzamelen van nadere informatie rond transactiemoment.

De transactiekosten worden gelijk gesteld met 1% van de transactiewaarde in het geval geen van bovenstaande schattingsmethodieken kan worden toegepast.

In de transactie- en beheerkosten zijn onder andere de baten vermogensbeheer uit de staat van baten en lasten ad 192 opgenomen. Voor de kosten die in de staat van baten en lasten zijn opgenomen worden daadwerkelijk facturen ontvangen, het resterende deel wordt ingeschat op basis van bovenstaande methodiek.

Governance

Bestuur

Het bestuur heeft in 2018 elf keer vergaderd. Een delegatie van het verantwoordingsorgaan heeft tweemaal aan bestuursvergaderingen deelgenomen. Daarnaast is het verantwoordingsorgaan in 2018 tussentijds geïnformeerd omtrent de ontwikkelingen ten aanzien van de verwachte verkoop van het bedrijfsonderdeel INVISTA Apparel & Advanced Textiles. De jaarlijkse zelfevaluatie van het bestuur heeft op 7 december 2018 plaatsgevonden.

Belangrijke onderwerpen die in de bestuursvergaderingen aan de orde kwamen, zijn:

- De toekomst van het fonds;
- De financiële positie (inclusief herstelplan) van het fonds;
- De verwachte verkoop van het bedrijfsonderdeel INVISTA Apparel & Advanced Textiles en de eventuele impact hiervan op (de toekomst van) het pensioenfonds;
- De verandering in de juridische structuur van INVISTA, waardoor de vestiging Rozenburg van INVISTA (Nederland) B.V. per 1-1-2018 onderdeel werd van INVISTA Polyester B.V.;
- De jaarstukken 2017;
- Actuariële zaken, zoals de haalbaarheidstoets en de actualisering van de actuariële grondslagen en flexibiliserings- en afkoopfactoren;
- De gewijzigde pensioenregeling per 1-1-2018 en de implementatie hiervan in de pensioenadministratie en aanpassing van fondsdocumenten;
- De opstelling van het Beleggingsplan 2018;
- De besluitvorming inzake verzoek tot collectieve waardeoverdracht vanuit INVISTA Polyester B.V.;
- Aanpassing van diverse fondsdocumenten, waaronder ABTN, pensioenreglementen en uitvoeringsovereenkomsten;
- De gevolgen van wijzigingen in wet- en regelgeving, waaronder als belangrijkste kunnen worden genoemd de Algemene Verordening Gegevensbescherming, de Wet Waardeoverdracht klein pensioen en IORP II. Op deze onderwerpen gaan wij nog nader in bij het onderdeel “Wet- en regelgeving”.

Fondsdocumenten

In het verslagjaar zijn de volgende fondsdocumenten gewijzigd:

ABTN

De Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) wordt jaarlijks door het bestuur geactualiseerd. In de bestuursvergadering van 6 december 2018 is de herziene ABTN vastgesteld, waarbij onder andere besluitvorming uit het verslagjaar is verwerkt.

Uitvoeringsovereenkomsten

Er zijn gedurende het verslagjaar enkele tekstuele aanpassingen doorgevoerd in de bestaande uitvoeringsovereenkomsten met INVISTA (Nederland) B.V. en INVISTA Polyester B.V.. Een van de wijzigingen hield verband met de verandering in de juridische structuur, waardoor de vestiging Rozenburg van INVISTA (Nederland) B.V. per 1-1-2018 onderdeel werd van INVISTA Polyester B.V..

Pensioenreglementen

De pensioenreglementen werden in het verslagjaar aangepast naar aanleiding van de gewijzigde pensioenregeling per 1-1-2018. Uit hoofde van de gewijzigde pensioenregeling is de pensioenrichtleeftijd verhoogd naar 68 jaar en zijn de reeds opgebouwde pensioenaanspraken per 31-12-2017 collectief actuariëel neutraal omgezet naar 68 jaar. Het opbouwpercentage is ongewijzigd gebleven. Verder zijn enkele tekstuele aanpassingen doorgevoerd ter verduidelijking van reglementsbepalingen en werden de diverse kengetallen (franchise, afkoopgrens, maximum pensioengevend salaris en excedent salarisgrens) geactualiseerd. Het meest actuele pensioenreglement is beschikbaar op de website van het pensioenfonds.

Geschiktheid en evaluatie

Het geschiktheidsbeleid en het opleidingsplan zijn vastgelegd in een geschiktheidsplan. In dit plan worden naast kennisaspecten ook de vaardigheden beschreven (competenties) waarover bestuurders bij voorkeur beschikken. Op basis hiervan is ook een profiel voor bestuurders opgesteld.

Het bestuur van Pensioenfonds Invista is zich terdege bewust van zijn verantwoordelijkheid en besteedt dan ook voortdurend aandacht aan het op peil houden en, daar waar nodig, verder verbeteren van de geschiktheid. In 2018 werd dit met name ingevuld door het bijwonen van seminars en andere bijeenkomsten van de Pensioenfederatie, DNB, dan wel een van de uitbestedingsorganisaties, door individuele bestuurders. Daarmee wil het bestuur de geschiktheid van het bestuur als geheel, maar ook die van elke bestuurder afzonderlijk, op het peil houden dat nodig is om te kunnen blijven voldoen aan de steeds zwaarder wordende eisen op dat terrein.

De Code Pensioenfonds verlangt ook dat het bestuur jaarlijks het eigen functioneren, zowel van het bestuur als geheel als van de individuele bestuurders, evalueert. Het bestuur heeft op 7 december 2018 een collectieve zelfevaluatie van zijn eigen functioneren in het jaar 2018 in eigen kring uitgevoerd. De zelfevaluatie wordt op een gestructureerde en systematische wijze uitgevoerd aan de hand van een vragenlijst die de bestuurders individueel hebben ingevuld en vervolgens collectief hebben gesproken. De uitkomsten hiervan zijn vastgelegd in een separaat verslag. De belangrijkste uitkomst van de zelfevaluatie is dat het huidige bestuur goed functioneert, maar wel de nodige uitdagingen voorziet voor de (nabije) toekomst. Gesproken is onder andere over de bestuurlijke continuïteit, de toekomst van het fonds, mede als gevolg van de verwachte verkoop van het bedrijfsonderdeel INVISTA Apparel & Advanced Textiles, en de verzwarende eisen vanuit DNB en wet- en regelgeving en de impact hiervan op de governance van het fonds.

Diversiteit

De huidige samenstelling van het bestuur en het verantwoordingsorgaan is naar geslacht/leeftijd per 31-12-2018 in overeenstemming met de normen zoals die zijn voorgeschreven door de Code Pensioenfonds. Vanuit de Monitoringcommissie Code Pensioenfonds worden pensioenfonds nadrukkelijk gestimuleerd om de naleving van de normen rondom diversiteit te realiseren. Gelet op de (leeftijds-)samenstelling van de populatie van het pensioenfonds is de naleving van deze normen voor Pensioenfonds Invista evenwel geen vanzelfsprekendheid. Het bestuur zal bij het ontstaan van vacatures in het bestuur, danwel de fondsorganen, streven naar de naleving van de betreffende diversiteitsnormen uit de Code Pensioenfonds. In het profiel wordt in dat kader ook verwezen naar de betreffende normen.

Indien er meerdere kandidaten voor een vacature beschikbaar zijn en deze kandidaten van gelijke geschiktheid zijn, zal de kandidaat worden voorgedragen die het beste aansluit bij de normen uit de Code Pensioenfonds. Uitgangspunt voor het bestuur blijft echter dat geschiktheid prevaleert boven de diversiteitsnormen uit de Code Pensioenfonds.

Gedragscode / Compliance Officer

Het bestuur hanteert een gedragscode. Jaarlijks bevestigen de leden van het bestuur en van het verantwoordingsorgaan dat zij de gedragscode hebben nageleefd in het betreffende jaar. De gedragscode, die gebaseerd is op de model gedragscode die de Pensioenfederatie publiceert, is in het verslagjaar gewijzigd overeenkomstig de model gedragscode 2018 van de Pensioenfederatie. In de gedragscode zijn regels en richtlijnen geformuleerd ter voorkoming van conflicten tussen de belangen van het fonds en de privé-belangen van betrokkenen, alsmede ter voorkoming van het gebruik van vertrouwelijke informatie van het fonds voor privé-doeleinden. De gedragscode draagt bij tot het integer functioneren van het fonds en tot het waarborgen van de goede naam en reputatie van het fonds. Naast de gedragscode beschikt het fonds tevens over een incidentenregeling en klokkenluidersregeling.

De compliance officer is belast met het toezicht op de naleving van de gedragscode door aan de gedragscode verbonden personen. Dit betreft in eerste instantie de bestuurders, maar in voorkomende gevallen kunnen het ook derden zijn. Bij de toetsing op de naleving gaat het met name om de bepalingen in de gedragscode met betrekking tot het aanvaarden van relatiegeschenken, giften, uitnodigingen, nevenfuncties, het deelnemen in andere instellingen/zakelijke relaties etc.. Daarnaast adviseert de compliance officer over de uitleg en toepassingen van bepalingen zoals die zijn opgenomen in de gedragscode.

De heer A. Slijters, van accountantskantoor Oamkb te Heerlen, vervult sinds 2015 voor het pensioenfonds de functie van compliance officer.

In het verslagjaar zijn door de compliance officer ten aanzien van de naleving van de gedragscode geen bijzonderheden gemeld. Een en ander is vastgelegd in de jaarlijkse verklaring van de compliance officer over boekjaar 2018.

Wet- en regelgeving

Toezicht

In 2018 zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door de toezichhouders DNB en de Stichting Autoriteit Financiële Markten (AFM) geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichhouder.

Algemene Verordening Gegevensbescherming

Sinds 25 mei 2018 is de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) van toepassing in de hele Europese Unie. De AVG zorgt onder meer voor versterking en uitbreiding van de privacy rechten, meer verantwoordelijkheden voor organisaties en dezelfde, stevige bevoegdheden voor alle Europese privacy toezichhouders.

De AVG versterkt de positie van mensen van wie gegevens worden verwerkt. Zij hebben nieuwe privacy rechten gekregen en hun bestaande rechten zijn versterkt. Organisaties die persoonsgegevens verwerken, zoals pensioenfondsen en hun pensioenuitvoeringsorganisaties, hebben meer verplichtingen gekregen. Allereerst is het fonds verantwoordelijk voor het naleven van de AVG en is het fonds verplicht hieromtrent een actief beleid te voeren, dat is vastgelegd in een privacy beleid. Het privacy beleid dient een formeel vastgesteld beleidsstuk te zijn, dat transparant is, wordt gemonitord en wordt geëvalueerd. De naleving van het privacy beleid moet kunnen worden aangetoond. Verder moet het fonds alle gegevensverwerkingen in kaart brengen. In het verwerkingenregister documenteert het pensioenfonds welke persoonsgegevens worden verwerkt. Het register moet op verzoek aan de Autoriteit Persoonsgegevens worden verstrekt. Ook dient het fonds de deelnemers te informeren over de verwerking van hun persoonsgegevens.

Om aan bovengenoemde verplichtingen te voldoen heeft het fonds in het verslagjaar een privacybeleid en een privacyverklaring opgesteld. Het Invista pensioenfonds voert een beleid dat gericht is op behoorlijke en zorgvuldige gegevensverwerking in overeenstemming met de wet. Het pensioenfonds mag niet meer gegevens verwerken dan noodzakelijk is voor het doel. De privacyverklaring is gepubliceerd op onze website www.pensioenfondsinvista.nl. Ook heeft het fonds met de partijen die als verwerker diensten verrichten voor het fonds verwerkerovereenkomsten afgesloten en heeft het een verwerkingenregister opgesteld. Tot slot heeft het bestuur met het oog op de AVG besloten om een privacy officer aan te stellen. Deze functie wordt bekleed door de heer Slijters, die ook reeds als compliance officer voor het fonds actief is.

Wet Waardeoverdracht klein pensioen

Vanaf 1 januari 2019 is de 'Wet waardeoverdracht klein pensioen' ingegaan. Deze wet maakt de automatische waardeoverdracht van kleine pensioenen naar de nieuwe pensioenuitvoerder van een deelnemer mogelijk. Zo kunnen kleine pensioenen worden gebundeld tot een groter pensioen en kan dit ertoe leiden dat mensen later minder versnipperde pensioenen hebben. Daarnaast beperkt deze wet de mogelijkheid om kleine pensioenen af te kopen.

Het bestuur van het Invista pensioenfonds heeft in 2018 ook bij de introductie van deze wet stilstaan en naar aanleiding daarvan het volgende besloten :

1. Kleine pensioenen vanaf €2,- tot de afkoopgrens, die zijn ontstaan vóór 1 januari 2018, zullen vanaf het jaar 2020 gefaseerd automatisch worden overgedragen. Het bestuur heeft daartoe besloten vanuit administratief oogpunt en de maatschappelijke

wens om kleine pensioenen samen te voegen tot één groter pensioen, waardoor meer kleine pensioenen worden ondergebracht bij één pensioenuitvoerder. Over dit eerste besluit heeft het bestuur ook een advies aan het verantwoordingsorgaan gevraagd, dat daar positief over heeft geadviseerd.

2. Kleine pensioenen vanaf €2,- tot de afkoopgrens, die zijn ontstaan vanaf 1 januari 2018, zullen automatisch worden overgedragen.
3. Het huidige afkoopbeleid bij pensionering blijft.
4. In voorkomende gevallen zullen hele kleine pensioenen van €2 of lager bruto per jaar vervallen en de waarde hiervan wordt toegevoegd aan de algemene middelen van het fonds.

IORP II

Op 13 januari 2017 is de 'Richtlijn 2016/2341/EU van het Europees Parlement en de Raad van 14 december 2016 betreffende de werkzaamheden van en het toezicht op instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening' (de IORP II-richtlijn) in werking getreden. IORP is de Engelstalige afkorting voor Institutions for Occupational Retirement Provision. De IORP II richtlijn, die een herziening is van de reeds uit 2003 daterende IORP I-richtlijn, is verwerkt in Nederlandse wetgeving die op 13 januari 2019 van kracht is geworden. Het doel van de IORP II-richtlijn is het bevorderen van de verdere ontwikkeling van tweede pijler pensioenen in de Europese Unie. Het wetsvoorstel bevat bepalingen over informatieverstrekking en transparantie, sleutelfuncties (risicomanagement, actuariële functie en interne audit), een eigenrisicobeoordeling, uitbesteding, beloningsbeleid, ESG-aspecten, stresstest, de bewaarfunctie, internationale collectieve waardeoverdracht en bevoegdheden van en samenwerking tussen toezichthouders.

Het bestuur heeft in diverse vergaderingen aandacht geschonken aan de gevolgen van deze richtlijn. Met het oog daarop heeft het bestuur begin 2019 besluiten genomen over de inrichting van sleutelfuncties, benoeming van de sleutelfunctiehouder actuariële functie onder voorbehoud van goedkeuring door DNB en de benoeming van waarnemend sleutelfunctiehouders voor de risicobeheerfunctie en de interne auditfunctie.

Code pensioenfondsen

Pensioenfondsen dienen elk verslagjaar verantwoording af te leggen over de naleving van de Code Pensioenfondsen. Daarbij geldt het principe 'pas toe of leg uit (waarom niet)'. Dit betekent dat een pensioenfonds de normen van de code toepast of in het jaarverslag motiveert waarom een norm niet (volledig) wordt toegepast. Afwijking van de norm is mogelijk als daar een goede reden voor is. De Code pensioenfondsen is per 1 januari 2018 gewijzigd. De Code Pensioenfondsen 2018 heeft een thematische opzet gekregen. De acht thema's zijn Vertrouwen waarmaken, Verantwoordelijkheid nemen, Integer handelen, Kwaliteit nastreven, Zorgvuldig benoemen, Gepast belonen, Toezicht houden en inspraak waarborgen, Transparantie bevorderen. Daarnaast is het aantal normen teruggebracht van 83 naar 65 en er heeft een hernummering plaatsgevonden. Uit hoofde van de Code Pensioenfondsen 2018 zijn er verder 7 normen, waarover een pensioenfonds altijd dient te rapporteren. Dus ook als deze worden nageleefd. Dit betreft de normen 5, 31, 33, 58, 62, 64 en 65. Alle pensioenfondsen die onder de Code vallen financieren de Monitoringscommissie en de Ombudsman Pensioenen. De Pensioenfederatie nam over 2018 de bijdrage voor haar leden voor haar rekening. In de onderstaande eerste tabel gaan wij in op de normen die niet of niet volledig worden nageleefd. In de tweede tabel gaan wij, voor zover niet al opgenomen in de eerste tabel, in op de normen waarover altijd moet worden gerapporteerd.

Normen uit de Code pensioenfondsen waarvan door het Invista pensioenfonds is afgeweken in 2018:

normnr	Inhoud norm (onderdeel dat niet (volledig) wordt nageleefd)	Toelichting op afwijking
26	Het bestuur meet hoe effectief de ingezette communicatiemiddelen zijn. Dit doet het periodiek, maar ten minste elke drie jaar.	Het bestuur acht een formele toetsing vooralsnog niet wenselijk. Informeel vindt dit plaats via monitoring van de deelnemersrespons bij de pensioenuitvoeringsorganisatie en de werkgever. Het bestuur heeft daarnaast gemeend deze respons via de aanwezige deelnemers bij toekomstige deelnemersbijeenkomsten te willen vernemen.

normnr	Inhoud norm	Toelichting
5	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Het bestuur legt jaarlijks verantwoording af in het jaarverslag. Hierbij wordt inzicht gegeven in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau. Daarnaast legt het bestuur verantwoording af over het gevoerde beleid aan het verantwoordingsorgaan en tevens aan de aanwezige deelnemers tijdens de jaarlijkse deelnemersvergadering.
31	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Het Pensioenregister, www.mijnpensioenoverzicht.nl , is een digitaal platform dat het voor burgers mogelijk maakt om via één ingang een totaaloverzicht te krijgen van alle bij pensioenfondsen en pensioenverzekeraars in collectieve regelingen opgebouwde pensioenaanspraken, alsmede de AOW-uitkering.
33	In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	In zowel het bestuur als het verantwoordingsorgaan nemen zowel mannen als vrouwen zitting. In het bestuur zit eveneens een bestuurder onder de 40 jaar. Het bestuur heeft een diversiteitsbeleid vastgelegd in de ABTN. Hierin is bepaald dat het bestuur de diverse normen uit de Code Pensioenfondsen inzake diversiteit tracht na te leven. Bij de samenstelling van de diverse fondsorganen, zal echter de geschiktheid van toekomstige kandidaten te allen tijde prevaleren boven de diversiteitscriteria. Voor wat betreft de opstelling van een stappenplan om diversiteit in het bestuur te bevorderen, betreft dit een nieuwe uitbreiding van deze norm waarover pas vanaf 2019 gerapporteerd dient te worden.

normnr	Inhoud norm	Toelichting
58	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Het fonds heeft haar Missie, Visie en Strategie opgenomen in zowel de ABTN als het jaarverslag van het fonds. Het jaarverslag is via de website van het fonds publiekelijk toegankelijk.
62	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Het bestuur legt in het jaarverslag o.a. verantwoording af omtrent maatschappelijk verantwoord beleggen. Het jaarverslag is publiekelijk toegankelijk via de website van het fonds.
64	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Het bestuur rapporteert over deze onderwerpen in het jaarverslag.
65	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien..	Het fonds beschikt over een klachten- en geschillenregeling. Deze is via de website van het fonds publiekelijk toegankelijk. Het fonds rapporteert over eventuele klachten- en geschillen in een betreffend boekjaar in het jaarverslag.

Klachten en geschillen

Een belanghebbende kan een klacht indienen als deze van mening is dat bij de uitvoering van de pensioenreglementen zijn/haar rechten zijn geschaad. In 2018 zijn er geen formele klachten ingediend bij het pensioenfonds, noch is er sprake geweest van een geschil in de zin van de klachten- en geschillenprocedure van het fonds.

Uitbestedingsbeleid

Het bestuur van het Invista pensioenfonds heeft op basis van zijn verantwoordelijkheid voor het beheer van het pensioenfonds, de vereiste professionele uitvoering en de noodzakelijke risicobeheersing gekozen voor uitbesteding van alle werkzaamheden inzake pensioen- en vermogensbeheer aan externe partijen.

Aan een uitbesteding zijn voor het pensioenfonds een aantal risico's verbonden. Het bestuur heeft daarom beleid vastgesteld voor de beheersing van risico's die samenhangen met uitbesteding van (delen van) de bedrijfsprocessen.

Stichting Pensioenfonds Invista heeft haar uitbestedingsbeleid opgesteld in overeenstemming met de relevante wetsartikelen en met inachtneming van de 'Guidance: uitbesteding door pensioenfondsen' van DNB.

De externe partijen waaraan de werkzaamheden inzake pensioen- en vermogensbeheer zijn uitbesteed rapporteren over de beheersing van de risico's in de vorm van een ISAE3402-rapportage. Daarnaast heeft de pensioenuitvoeringsorganisatie een ISAE3000-rapportage. Door het overleggen van deze verklaringen tonen de partijen aan het pensioenfonds én aan de accountant van het pensioenfonds aan, dat de uitvoering 'in control' is. Met het overleggen van de ISAE3402-rapportage en de ISAE3000-rapportage komt het pensioenfonds tevens tegemoet aan de Beleidsregel 'Uitbesteding Pensioenfondsen' waarin DNB heeft vastgesteld dat een pensioenfonds dat zijn administratie uitbesteedt aan een uitvoerder verantwoordelijk is en blijft voor een juiste administratie.

De auditcommissie heeft de voornoemde rapportages zorgvuldig bestudeerd en geconcludeerd dat uit deze ISAE-rapportages geen tekortkomingen zijn voortgekomen. Het uitbestedingsbeleid is als bijlage opgenomen in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) van het fonds.

Risicomanagement

Aanwezige risico's

De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen en het nastreven van de ambitie van de pensioenregeling. Bij het beheer en de financiering van de pensioenverplichtingen loopt het fonds risico's. De risico's kunnen ingedeeld worden in financiële en niet-financiële risico's. Onderstaande tabel geeft meer uitleg rondom de risico's die het fonds loopt. Verdere kwalitatieve en kwantitatieve uitleg rondom de financiële risico's wordt gegeven in de risicoparagraaf bij de toelichting op de jaarrekening.

Beleidsinstrumenten

Als maatstaf voor de draagkracht van het fonds wordt de beleidsdekkingsgraad genomen. De ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad kan nadelig beïnvloed worden door bovenstaande risico's. Om de risico's te beheersen en de ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad te beïnvloeden heeft het fonds een aantal beleidsinstrumenten tot haar beschikking:

- Beleggingsbeleid
- Premiebeleid
- Toeslagbeleid
- Herverzekeringsbeleid

De uitgangspunten rondom deze beleidsinstrumenten zijn gebaseerd op de risicobereidheid van het fonds welke laatstelijk in 2015 in het kader van de uitvoering van de aanvangshaalbaarheidstoets door het bestuur is onderzocht.

Financiële risico's	Definitie
Renterisico (S1)	Het fonds is gevoelig voor wijzigingen in de rente omdat de rentegevoeligheid van de beleggingen en de rentegevoeligheid van de verplichtingen niet gelijk zijn (de zogenaamde duration mismatch).
Marktrisico (S2, S4)	Het fonds loopt het risico dat door de ontwikkeling van marktprijzen (veroorzaakt door factoren die samenhangen met een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren) waardewijzigingen plaatsvinden.
Valutarisico (S3)	Het fonds belegt in buitenlandse waardepapieren, waardoor het fonds gevoelig is voor koersschommelingen van de betreffende valuta ten opzichte van de euro.
Kredietrisico (S5)	Het fonds loopt het risico van financiële verliezen als gevolg van faillissementen, betalingsonmacht of kredietverslechtering van tegenpartijen.
Verzekeringstechnisch risico (S6)	Het risico dat het fonds loopt met haar deelnemers op het gebied van sterfte en arbeidsongeschiktheid.
Beleggingsrisico (S10)	De risico's die het fonds loopt binnen haar vastgoed- en aandelenportefeuille.
Liquiditeitsrisico	Het risico voor het fonds dat er onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen te kunnen voldoen en/ of het verlies dat beleggingen niet snel verkocht kunnen worden.

Niet-financiële risico's	Definitie
Uitbestedingsrisico	Het uitbestedingsrisico is het risico voor het fonds dat de continuïteit/kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden, dan wel voor deze derden beschikbaar gestelde apparatuur en het ter beschikking gesteld personeel wordt geschaad.
Operationele risico's	Het risico dat optreedt voor het fonds bij de uitvoering van de pensioen- en beleggingsactiviteiten, als gevolg van niet-afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag en systemen of als gevolg van externe gebeurtenissen.
Integriteitsrisico	Het risico voor het pensioenfonds door niet-integere, onethische gedragingen van de organisatie en van medewerkers.
Juridisch risico	Het juridische risico omvat het risico voor het fonds dat niet of niet tijdig de consequenties van (veranderende) wet- en regelgeving worden onderkend, waardoor wet- en regelgeving op onderdelen wordt overtreden.
Reputatierisico	Onder reputatierisico wordt het risico verstaan dat het fonds door het handelen reputatieschade lijdt bij belanghebbenden.

Beleidsmatige toelichting op de aanwezige risico's

Het resulterende beleggingsbeleid kent, in overeenstemming met de uitgevoerde risicoanalyse en het premiebeleid en toeslagbeleid, een gemiddeld risicoprofiel. Met behulp van het beleggingsbeleid kan een verdere beleidsmatige toelichting gegeven worden over hoe het fonds met de belangrijkste financiële risico's omgaat. Volledigheidshalve wordt ook vermeld welk beleid het fonds voert rondom de niet-financiële risico's.

Financiële risico's	Beleed
Renterisico (S1)	Het fonds dekt het grootste gedeelte van het renterisico van de verplichtingen (65% o.b.v. marktwaarde) af.
Marktrisico (S2, S4)	Onderdeel van de investment beliefs van het pensioenfonds is het spreiden van risico's. Door deze diversificatie wordt het marktrisico verminderd.
Valutarisico (S3)	Het valutarisico op in vreemde valuta luidende zakelijke waarden (fondsen) wordt in principe niet afgedekt. Het valutarisico binnen de vastrentende waarden portefeuille wordt binnen de fondsen (in principe) wel volledig afgedekt.
Kredietrisico (S5)	Bij de selectie van beleggingsfondsen wordt rekening gehouden met de (krediet-)risico's die een te selecteren fonds accepteert. Deze dienen voor het totaal van de beleggingen in lijn te liggen met de voor het pensioenfonds acceptabele kredietrisico's. Beheersing van het kredietrisico vindt plaats door het stellen van kredietwaardigheidseisen.
Verzekeringstechnisch risico (S6)	Overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico's zijn door het pensioenfonds verzekerd.
Beleggingsrisico (S10)	Conform het marktrisico wordt dit risico grotendeels tegengegaan door de goede spreiding binnen de portefeuille van het fonds.
Liquiditeitsrisico	Het pensioenfonds belegt een verwaarloosbaar bedrag in illiquide beleggingen.

Niet-financiële risico's	Beleid
Uitbestedingsrisico	Het fonds heeft de pensioenadministratie werkzaamheden uitbesteed aan AZL N.V. De vermogensbeheeractiviteiten zijn uitbesteed aan NN IP. Het pensioenfonds beschikt voor iedere extern uit te voeren activiteit over een uitbestedingsovereenkomst die voldoet aan de Pensioenwet. In voorkomende gevallen worden met de uitvoerende organisatie nadere afspraken gemaakt omtrent procedures, processen, informatieverschaffing en te leveren diensten vastgelegd in een Service Level Agreement (SLA).
Operationele risico's	Het fonds monitort dit risico mede door de ISAE3402 en ISAE-3000 rapporten die het fonds van de diverse uitbestedingspartijen ontvangt.
Integriteitsrisico	Dit risico wordt beperkt met gedragscodes en organisatie van de processen. Het pensioenfonds beschikt over een gedragscode, alsmede een incidenten- en klokkenluidersregeling. Het fonds heeft een compliance officer aangesteld die toeziet op de naleving van de gedragscode van het fonds.
Juridisch risico	In het kader van de beheersing van het juridisch risico heeft het pensioenfonds een uitvoeringsorganisatie en adviserend actuaire aangesteld die bij wetwijzigingen de fondsstukken toetsen en waar nodig wijzigingen voorstellen aan het bestuur. Het bestuur ziet erop toe dat besluitvorming consistent en goed gedocumenteerd plaatsvindt, zodat ook derden de inhoud en werking van dit beleid kunnen volgen. Met alle toeleveranciers zijn contractuele afspraken gemaakt. Partijen dienen regelmatig te rapporteren over het wel of niet voldoen aan de gemaakte afspraken. Daar waar mogelijk heeft het pensioenfonds activiteiten gescheiden ondergebracht, waardoor er een mechanisme ontstaat van controle van de ene door de ander partij. De bestuurders van het pensioenfonds zijn, onder voorwaarden, gevrijwaard voor een eventuele aansprakelijkstelling.
Reputatierisico	Om dit risico te beperken heeft het fonds een integriteitsbeleid vastgesteld evenals een communicatiebeleid waarin transparante communicatie naar haar belanghebbenden voorop staat.

Controle op het gevoerde beleid

Op grond van het FTK moet continu gemonitord en aan de deelnemers gecommuniceerd worden of het gevoerde beleid resulteert in de verwachte doelstellingen. Deze wettelijke verplichting komt tot uitdrukking in de zogeheten 'risicohouding'. De risicohouding van het fonds is de mate waarin het fonds, na overleg met sociale partners en het verantwoordingsorgaan bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het fonds te realiseren en de mate waarin het fonds beleggingsrisico's kan lopen gegeven de kenmerken van het fonds. De risicohouding wordt verder onderverdeeld in een korte termijn risicohouding en een lange termijn risicohouding.

Korte termijn risicohouding

De korte termijn risicohouding wordt gemeten aan de hand van de vereiste dekkingsgraad met bijbehorende bandbreedtes. Indien de daadwerkelijke vereiste dekkingsgraad zich op enig moment buiten deze bandbreedtes bevindt, is dit een eerste indicatie dat het gevoerde beleid niet in lijn is met de doelstellingen van het fonds. Het fonds heeft de risicohouding voor de korte termijn vastgesteld op een vereiste dekkingsgraad tussen de 113% en 120%. Gedurende 2018 is de daadwerkelijke vereiste dekkingsgraad binnen deze bandbreedtes gebleven en heeft het fonds zijn beleid niet hoeven aanpassen. Eind 2018 bedraagt de feitelijk vereiste dekkingsgraad 117,0%. De strategisch vereiste dekkingsgraad bedraagt 118,1%.

Lange termijn risicohouding

De lange termijn risicohouding komt tot uitdrukking in de jaarlijks terugkerende haalbaarheidstoets, waarbij het pensioenresultaat de belangrijkste uitkomst is. Conform de risicobereidheid van het fonds heeft het bestuur een pensioenresultaat en ondergrenzen vanuit verschillende scenario's gedefinieerd die aansluiten op de lange termijn risicohouding van het fonds. Korthedshalve wordt hiertoe verwezen naar het hoofdstuk "Financiële positie". In 2018 is uit de jaarlijkse haalbaarheidstoets gebleken dat de resulterende pensioenresultaten voldoen aan de in de risicohouding vastgestelde ondergrens en maximale afwijking.

Gevoeligheidsmatrix

Om inzicht te krijgen in de risico's die het fonds loopt zijn onderstaande gevoeligheidsmatrixen opgenomen. De matrixen tonen de gevoeligheid van respectievelijk de dekkingsgraad op basis van de swaprente en de dekkingsgraad op basis van de DNB rente voor aandelenrendementen en veranderingen in de rente. In het midden van de matrix is de huidige dekkingsgraad weergegeven. De rode vlakken geven aan onder welke omstandigheden de dekkingsgraad daalt onder de minimaal vereiste dekkingsgraad. De oranje vlakken zijn voor de situatie waarin de dekkingsgraad tussen de minimaal vereiste dekkingsgraad en de vereiste dekkingsgraad ligt. De groene vlakken representeren een situatie waarin het fonds een dekkingsgraad hoger dan de vereiste dekkingsgraad heeft.

		Zakelijke waarden						
		-45,0%	-25,0%	-5,0%	0,0%	5,0%	25,0%	45,0%
Rente	-2,5%	81%	86%	91%	92%	93%	98%	103%
	-1,5%	85%	91%	97%	99%	101%	107%	113%
	-0,5%	90%	97%	105%	107%	109%	117%	124%
	0,0%	92%	100%	109%	111,2%	113%	122%	131%
	0,5%	94%	104%	113%	116%	118%	128%	137%
	1,5%	99%	111%	122%	125%	128%	140%	151%
	2,5%	104%	118%	132%	136%	139%	153%	167%

De gevoeligheidsanalyse toont aan dat de dekkingsgraad op basis van de swaprente minder gevoelig is aan de onderkant (max. daling is 30,2%-punten in meest negatieve scenario) dan groeimogelijkheden kent aan de bovenkant (max. stijging 55,8%-punten bij het meest positieve scenario).

Zakelijke waarden

	-45,0%	-25,0%	-5,0%	0,0%	5,0%	25,0%	45,0%
Rente -2,5%	91%	96%	102%	103%	105%	110%	115%
-1,5%	91%	98%	105%	106%	108%	115%	121%
-0,5%	93%	101%	109%	111%	113%	121%	129%
0,0%	94%	103%	112%	113,9%	116%	125%	134%
0,5%	95%	105%	115%	117%	119%	129%	139%
1,5%	98%	110%	121%	124%	127%	138%	150%
2,5%	102%	116%	129%	132%	136%	149%	163%

De gevoeligheidsanalyse toont aan dat de dekkingsgraad op basis van de DNB rente minder gevoelig is aan de onderkant (max. daling is 22,9%-punten in meest negatieve scenario) dan groeimogelijkheden kent aan de bovenkant (max. stijging 49,1%-punten bij het meest positieve scenario).

Monitoring risicomanagement

Het bestuur hanteert sinds 2017 een zogenoemde risicojaarkalender die op kwartaalbasis gehanteerd wordt bij de monitoring van de risico's. In de risico jaarkalender heeft het bestuur de in het kader van de uitgevoerde integrale risicoanalyse beheersmaatregelen bij de geïdentificeerde risico's opgesomd en wordt vastgesteld op welke wijze en met welke frequentie die worden toegepast en gemonitord. Het doel is om daarmee tot een betere risicobeheersing te komen. In 2018 heeft het bestuur de risicojaarkalender wederom op kwartaalbasis gehanteerd voor de monitoring van de risico's.

Vooruitblik 2019

Verkoop INVISTA Apparel & Advanced Textiles

Naar aanleiding van de reeds in het vierde kwartaal 2017 aangekondigde mogelijke verkoop van het bedrijfsonderdeel INVISTA Apparel & Advanced Textiles, heeft het bestuur zich vanaf begin 2018 gebogen over de impact hiervan voor het fonds en daarmee tevens ook de toekomst van het pensioenfonds. Hiertoe is in de eerste helft van 2018 gestart met een analyse van toekomstige alternatieve uitvoeringsmogelijkheden. Medio 2018 is deze analyse stil gelegd, aangezien de feitelijke verkoop steeds uitbleef en uiteindelijk ook niet vóór 31-12-2018 heeft plaatsgevonden. Per 31 januari 2019 was de feitelijke verkoop evenwel alsnog een feit. Als gevolg hiervan is INVISTA Polyester B.V. met ingang van 1 februari 2019 niet langer als werkgever aangesloten bij het Invista pensioenfonds en zijn de betreffende deelnemers per 31 januari 2019 gewezen deelnemers geworden in het fonds. Het bestuur heeft naar aanleiding hiervan de impact hiervan voor zowel de governance inrichting van het fonds, alsmede de toekomst van het fonds, in kaart gebracht.

Wijzigingen samenstelling bestuur en verantwoordingsorgaan

Voor wat betreft de governance inrichting van het fonds heeft voornoemde verkoop van INVISTA Apparel & Advanced Textiles geleid tot een beëindiging van het bestuurslidmaatschap van zowel de heer Westhuis, alsmede mevrouw Van der Plaats, per 28 februari 2019.

Daarnaast heeft dit geleid tot beëindiging van het lidmaatschap van mevrouw Van Rutten als werkgeversvertegenwoordiger, tevens voorzitter, en de heer Sonnemans en mevrouw Vinders als werknemersvertegenwoordigers in het verantwoordingsorgaan.

Het bestuur bedankt deze mensen en spreekt op deze plek haar waardering uit voor hun rol als bestuurders, dan wel lid van het verantwoordingsorgaan. Zij hebben allen een belangrijke bijdrage geleverd aan het goede functioneren van dit pensioenfonds.

Toekomst pensioenfonds

Mede naar aanleiding van de voornoemde verkoop van INVISTA Apparel & Advanced Textiles per 1 februari 2019, heeft het bestuur begin 2019 het voornemen uitgesproken om te willen streven naar een liquidatie van het pensioenfonds. Het bestuur acht een verdere continuering van het pensioenfonds niet langer houdbaar vanwege een toenemende governance last als gevolg van vereisten vanuit wet- en regelgeving, alsmede de toenemende uitvoeringskosten in relatie tot het geringe aantal actieve deelnemers in het fonds. Het bestuur heeft dan ook besloten om de mogelijkheden tot onderbrenging bij een verzekeraar of APF nader te onderzoeken. Het bestuur heeft een externe partij ingeschakeld voor de deskundige begeleiding gedurende dit traject. Verder is de toezichthouder DNB in een vroeg stadium op de hoogte gesteld van het voorgenomen streven van het bestuur tot liquidatie van het fonds. Het bestuur is thans ver gevorderd in de selectieprocedure voor een mogelijke externe onderbrenging, waarbij de voorkeur uitgaat naar een APF.

IORP II

Het bestuur heeft in diverse vergaderingen aandacht geschonken aan de gevolgen van de per 13 januari 2019 in werking getreden IORP II richtlijn. Met het oog daarop heeft het bestuur begin 2019 besluiten genomen over de inrichting van sleutelfuncties, benoeming van de sleutelfunctiehouder actuariële functie onder voorbehoud van goedkeuring door DNB en de benoeming van waarnemend sleutelfunctiehouders voor de risicobeheerfunctie en de interne auditfunctie. De statuten van het fonds zijn overeenkomstig hieraan aangepast. Verder aanpassing van overige fondsdocumenten aan de IORP II Richtlijn zal, voor zover gelet op voornoemd voornemen van liquidatie van het fonds nog noodzakelijk, gedurende 2019 plaatsvinden.

Herstelplan en haalbaarheidstoets 2019

In het eerste kwartaal van 2019 is, vanwege het feit dat het fonds per 31-12-2018 zich nog steeds in een situatie van reservetekort bevond, een nieuw herstelplan bij DNB ingediend, terwijl in het tweede kwartaal 2019 de jaarlijkse haalbaarheidstoets zal worden uitgevoerd en vervolgens ingediend bij DNB.

Vastgesteld te Kerkrade d.d. 19 juni 2019

Het bestuur

J.H.G. Thomas
Voorzitter

M.J.J. Wita

E.N. Sipkema

T. Harrison

Verslag Visitatiecommissie

Bevindingen Visitatiecommissie

1. Inleiding

Het bestuur heeft VCHolland en daarmee de leden van de visitatiecommissie, na advies van het verantwoordingsorgaan (VO) van het Fonds, 12 december 2018 de opdracht gegeven om een algehele visitatie uit te voeren als onderdeel van een met het Fonds overeengekomen driejaarscyclus. De beoordelingsperiode van deze visitatie strekt zich uit tot de op 21 februari 2019 voor de visitatiecommissie beschikbare informatie met betrekking tot de periode tot ultimo 2018.

De VC heeft tot (wettelijke) taak toezicht te houden op (de totstandkoming van) het beleid van het Bestuur en op de algemene gang van zaken in het Fonds.

De VC is ten minste belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan en de werkgever en in het jaarverslag.

Het intern toezicht vervult zijn taak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van het Fonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering.

VCHolland heeft voor de uitvoering van visitaties een werkwijze ontwikkeld die uiteindelijk uitmondt in een rapportage over de bevindingen en het oordeel van de VC. Daarbij wordt expliciet ingegaan op de (wettelijke) normen met betrekking tot de uitvoering van het intern toezicht.

2. Oordeel/Bevindingen

Samenvattend oordeel:

De VC is van oordeel dat het beleid van het bestuur voldoende evenwichtig is en op een zorgvuldige manier tot stand is gekomen en uitgevoerd.

De VC heeft geen majeure constatering met betrekking tot de algemene gang van zaken in het Fonds en de risicobeheersing.

Gedurende 2018 heeft het Fonds veel aandacht besteed aan de toekomst van het Fonds. Begin 2019 is de uitvoeringsovereenkomst door een van de twee werkgevers beëindigd, waardoor het aantal actieve deelnemers in het Fonds is gehalveerd. Daarnaast is per diezelfde datum de andere werkgever van het Fonds overgenomen door een buitenlandse onderneming, die Invista's wereldwijde Lycra-activiteiten heeft geacquireerd.

Het bestuur werkt aan scenario's om het Fonds op korte termijn te liquideren. De VC heeft de aanbeveling gedaan gedurende de transitie naar een toekomstbestendige uitvoering van de pensioenregeling de beheerste bedrijfsvoering met betrekking tot onder meer fondsdocumentatie, governance, risicomanagement en communicatie blijvend te waarborgen.

a. Follow up vorige visitatie

Het Fonds heeft de aanbevelingen uit de voorgaande visitatie voldoende zorgvuldig afgewogen en de hieruit voortvloeiende acties bewaakt. De meeste aanbevelingen zijn opgevolgd. Het bestuur heeft met het oog op de toekomst, waarin het Fonds mogelijk zal worden geliquideerd en de uitvoering van de regeling zal worden overgedragen aan een andere uitvoerder, besloten vooralsnog geen invulling te geven aan enkele aanbevelingen.

b. Algemene gang van zaken

Het Fonds geeft een goede invulling van de normen met betrekking tot het volgen van de ontwikkelingen in de wet- en regelgeving. De financiële positie wordt gevolgd en doordat sprake is van een reservetekort is een herstelplan ingediend bij DNB. De toekomstbestendigheid van het Fonds heeft in het afgelopen jaar veel aandacht van het bestuur gekregen, gezien de voorgenomen verkoop van de werkgever Invista Apparel & Textiles en de voorgenomen beëindiging van de uitvoeringsovereenkomst door de andere werkgever, Invista Polyester. Nu beide transacties begin 2019 zijn geëffectueerd werkt het bestuur aan het uitwerken van verschillende scenario's om de uitvoering van de regeling over te dragen en het Fonds te liquideren, gezien de bestuurlijke last en het hoge kostenniveau. De VC geeft nog de aanbeveling om in het jaarverslag hier aandacht aan te besteden.

c. Governance

De VC stelt vast dat de transparantie van besluitvorming in bestuursvergaderingen kan verbeteren door de overwegingen die tot besluitvorming hebben geleid, zoals de evenwichtige afweging van belangen, in de verslagen op te nemen. Er wordt een aanbeveling gedaan over het verduidelijken van de governancestructuur met betrekking tot de deelnemersvergadering en het verantwoordingsorgaan. Door de focus in 2018 op de toekomst van het Fonds is de fondsdocumentatie zoals rapportage, meldplicht en rol van sleutelfunctiehouders, het beloningsbeleid en het uitbestedingsbeleid nog niet geactualiseerd naar de begin 2019 in werking getreden IORP II. De VC doet in dit kader enkele aanbevelingen.

d. Geschiktheid

Het Fonds voldoet in algemene zin aan de eisen met betrekking tot de geschiktheid en betrouwbaarheid van het bestuur. De VC doet een aantal aanbevelingen om het geschiktheidsplan te actualiseren. Door de focus op de toekomst van het Fonds heeft de invulling van permanente educatie minder aandacht gekregen. De VC onderstreept het belang van opleidingen op het gebied van scenarioanalyse, transitieprocessen, governance, risicomanagement en communicatie met het oog op het komende transitieproces onderstreept. Een goede bezetting, overlegstructuur en zelfevaluatie van het functioneren bevorderen de invulling van de rol van het VO. De zelfevaluatie naar het functioneren door het bestuur heeft geleid tot enkele actiepunten.

e. Beleggingen

Het strategisch beleggingsbeleid is gebaseerd op een ALM studie uit 2016 en is sindsdien niet gewijzigd. De strategie sluit aan op de missie en wordt vertaald naar een concreet beleggingsplan met gedetailleerde strategische normwegingen, bandbreedtes en risicolimieten die aansluiten bij de risicohouding van het Fonds. De VC beveelt aan om aandacht te besteden aan de inrichting van onafhankelijk risicomanagement voor beleggingen om invulling te geven aan een onafhankelijke toets op beleidsmatige keuzes, de implementatie daarvan en de monitoring op de uitvoering daarvan door de waarnemend sleutelfunctiehouder risicobeheer. Met betrekking tot het maatschappelijk verantwoord beleggen volgt het Fonds het beleid van de vermogensbeheerder. De VC beveelt aan om een periodieke formele evaluatie te houden van de vermogensbeheerder door de uitvoering te toetsen aan de in het beleggingsplan en uitbestedingsbeleid geformuleerde indicatoren. Daarnaast beveelt de VC het bestuur aan een actievere rol in het beleggingsbeleid, in de monitoring van de uitvoering van het beleggingsproces en in de uitkomsten daarvan te nemen.

f. Risico's

Het Fonds heeft in algemene zin voldoende oog voor het risicobeheer, zoals dit voortvloeit uit een beheerste en integere bedrijfsvoering. Het integraal risicobeheer, alsmede het uitbestedingsbeleid en de bijbehorende risico's zijn adequaat vastgelegd in

---

de ABTN. Vanwege de onzekerheid over de verkoop en continuering van de aangesloten vestigingen zijn gedurende 2018 een aantal voorgenomen activiteiten, waaronder actualisering van beleidsdocumenten en van het Integrale risicomanagement, uitgesteld. De VC beveelt aan om het proces en de vastlegging van risicomanagement weer op te pakken. Daarnaast doet de VC nog een aanbeveling om het beleid met betrekking tot beheerst belonen te formuleren en om dit integraal onderdeel te maken van de afspraken met uitbesteders.

g. Communicatie

Het Fonds heeft een communicatiebeleid, waarin doelstellingen zijn opgenomen. De VC beveelt aan om deze doelstellingen duidelijker te formuleren, zodat na afloop van de beleidsperiode getoetst kan worden of de doelstellingen zijn behaald. De voorgeschreven informatie wordt tijdig verstrekt, en het Fonds voldoet daarbij aan de vereisten van juistheid, volledigheid en evenwichtigheid. De website wordt periodiek geactualiseerd met nieuwsberichten en bevat alle wettelijk voorgeschreven informatie.

De visitatiecommissie

Thijs Driessen
Frank Rijksen (voorzitter)
Mariëtte Simons

Reactie van het bestuur op de aanbevelingen van de Visitatiecommissie

In het kader van de wet versterking bestuur pensioenfondsen heeft de visitatiecommissie van VC Holland wederom de jaarlijkse visitatie uitgevoerd.

Het bestuur heeft in het voorjaar van 2019 kennis genomen van de concept rapportage van de Visitatiecommissie en in een gezamenlijk overleg met een delegatie van het bestuur en het Verantwoordingsorgaan de definitieve aanbevelingen besproken. Gedurende de tweede helft van dit jaar zal het bestuur de gedane aanbevelingen bestuderen en waar nodig concrete actiepunten formuleren ter verdere verbetering van het fondsbeleid.

Het bestuur zal de Visitatiecommissie over de status van de opvolging van haar aanbevelingen op de hoogte stellen. In het bestuursverslag van 2019 zal de formele terugkoppeling plaatsvinden over de opvolging van de gedane aanbevelingen door de Visitatiecommissie.

Het bestuur spreekt tot slot haar dank uit aan de Visitatiecommissie voor de samenwerking en de verrichte werkzaamheden gedurende het visitatieproces.

Het bestuur.

Verslag verantwoordingsorgaan

Oordeel verantwoordingsorgaan

Inleiding

In het kader van de principes van goed pensioenfondsbestuur is met ingang van 1 januari 2008 een verantwoordingsorgaan ingesteld. In het kader van genoemde principes, is het verantwoordingsorgaan gevraagd een oordeel te geven over het door het bestuur gevoerde beleid over het verslagjaar 2018.

Het verantwoordingsorgaan heeft in het kader van zijn taakuitoefening kennisgenomen van het jaarverslag en de jaarrekening over verslagjaar 2018. Tevens heeft het verantwoordingsorgaan kennisgenomen van de fondsdocumenten zoals statuten pensioenreglementen, de actuariële en bedrijfstechnische nota en de notulen van de bestuursvergaderingen.

Werkzaamheden verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan is zowel na ontvangst van het jaarverslag als gedurende het jaar in overleg geweest met het bestuur over de navolgende zaken:

- beleid Stichting Pensioenfonds INVISTA;
- rolverdeling met AZL;
- financiële en actuariële analyses, risico's, uitgangspunten en aanbevelingen, jaarlijkse haalbaarheidstoets;
- ontwikkeling van de dekkingsgraad;
- jaarverslag en jaarrekening 2018;
- deskundigheid van het bestuur;
- communicatie tussen het pensioenfonds en haar deelnemers;
- vooruitzichten waaronder het herstelplan en de evaluatie daarvan;
- visitatiecommissie
- risicoanalyse
- vacatieregeling gepensioneerd bestuurslid
- de toekomst van het pensioenfonds

Oordeel verantwoordingsorgaan over 2018

Na kennis te hebben genomen van het jaarverslag en de jaarrekening over het verslagjaar 2018 en na beoordeling van het gevoerd beleid over het verslagjaar is het verantwoordingsorgaan van mening dat het bestuur hun taken naar behoren hebben uitgevoerd.

Aldus vastgesteld en ondertekend door het verantwoordingsorgaan d.d. 22 mei 2019

Namens deze P.A. Diepstraten

Lid verantwoordingsorgaan

Reactie van bestuur

Het verantwoordingsorgaan heeft de jaarrekening, het jaarverslag en andere fondsdocumenten bestudeerd gedurende de afgelopen periode. Ook heeft het verantwoordingsorgaan deelgenomen aan diverse overlegmomenten met het bestuur, dan wel een delegatie hiervan.

Het verantwoordingsorgaan heeft het afgelopen jaar op diverse manieren haar input geleverd en het bestuur waardeert deze inbreng en commentaar en neemt dit mee om het beleid verder aan te scherpen.

Het bestuur.

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na resultaatverdeling; in duizenden euro)

Activa	2018	2017
Beleggingen voor risico pensioenfonds [1]		
Zakelijke waarden		
Beleggingsfondsen in aandelen	64.963	69.862
Vastrentende waarden		
Vastrentende beleggingsfondsen	105.105	101.732
Overige beleggingen		
Beleggingsfondsen in commodities	1.834	2.173
	171.902	173.767
Vorderingen en overlopende activa [2]	944	334
Liquide middelen [3]	2.344	2.904
	175.190	177.005

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2018	2017
Reserves [4]		
Indexatiereserve	41.281	41.622
Algemene reserve	-28.895	-20.149
	12.386	21.473
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [5]	162.143	154.710
Overige technische voorzieningen		
Voorziening langdurig zieken [6]	275	227
Kortlopende schulden [7]	263	537
Overlopende passiva [8]	123	58
	175.190	177.005

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2018	2017
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
Directe beleggingsopbrengsten [9]	642	300
Indirecte beleggingsopbrengsten [10]	-2.419	2.855
Kosten vermogensbeheer [11]	192	-300
	-1.585	2.855
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [12]	3.461	3.734
Saldo van overdrachten van rechten [13]	-554	-162
Pensioenuitkeringen [14]	-2.171	-1.930
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [15]		
Toevoeging pensioenopbouw	-2.118	-2.436
Toevoeging indexering en overige toeslagen	-586	-415
Rentetoevoeging	403	341
Onttrekking voor uitkeringen	2.168	1.925
Wijziging rentetermijnstructuur	-7.005	2.487
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	562	152
Sterfte	-132	-841
Arbeidsongeschiktheid	-692	-56
Overige mutaties	-23	-230
Wijziging prognosetafel/grondslagen	-10	19
	-7.433	946
Mutatie overige technische voorzieningen		
Voorziening langdurig zieken [16]	-48	-49
	-48	-49

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2018	2017
Herverzekering		
Premies [17]	-221	-208
Uitkering uit herverzekering [18]	267	598
	46	390
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [19]	-803	-775
Overige baten en lasten [20]	0	49
Saldo van baten en lasten	-9.087	5.058
Bestemming van het saldo		
Indexatiereserve	-341	1.788
Algemene reserve	-8.746	3.270
	-9.087	5.058

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2018	2017
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Bijdragen	3.199	4.255
Overgenomen pensioenverplichtingen	0	8
Overige	48	49
	3.247	4.312
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen en afkopen, loonheffing, sociale premies en andere inhoudingen	-2.166	-1.924
Premies herverzekering	-221	-208
Overgedragen pensioenverplichtingen	-554	-170
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-678	-743
Uitkeringen uit herverzekering (inclusief afrekening technisch resultaat)	-275	-250
	-3.894	-3.295
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	642	300
Verkopen beleggingen	176.968	11.757
	177.610	12.057
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-177.523	-10.762
Mutatie geldmiddelen	-560	2.312
Saldo geldmiddelen 1 januari	2.904	592
Saldo geldmiddelen 31 december	2.344	2.904

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Toepassing richtlijnen voor de jaarverslaggeving

Op de rechtspersoon is van toepassing het jaarrekeningregime voor grote rechtspersonen. De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Voorgenomen besluit tot liquidatie

Op 26 februari 2019 heeft het bestuur het voornemen uitgesproken om te willen streven naar een liquidatie van het pensioenfonds. Het (voorgenomen) besluit tot liquidatie zal worden genomen op het moment dat er een overeenkomst met een geschikte partij is gesloten tot collectieve waardeoverdracht.

Het voorgenomen besluit tot liquidatie heeft geen gevolgen voor de waarderingsgrondslagen van het fonds per 31 december 2018. Hierbij is uitgegaan van het bepaalde in hoofdstuk 170 van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, volgens paragraaf 170.104 is geen aanpassing van de waarderingsgrondslagen aan de orde als het bestuur haar intentie heeft uitgesproken tot liquidatie maar daarbij de verwachting heeft dat het fonds aan al zijn verplichtingen zal kunnen voldoen.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar, tenzij anders vermeld.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Stelselwijzigingen

In 2018 hebben zich geen stelselwijzigingen voorgedaan.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld en indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "vorderingen of schulden uit hoofde van effectentransacties".

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en passiva in vreemde valuta zijn omgerekend naar Euro tegen de koers per balansdatum. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in buitenlandse valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Waardering

Zakelijke waarden

Participaties in beleggingsfondsen in aandelen met een beursnotering worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende koers. Participaties in beleggingsfondsen in aandelen die geen beursnotering kennen, worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde opgaven van de desbetreffende fonds managers. De koersverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

Vastrentende beleggingsfondsen

Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde opgaven van de desbetreffende fonds managers. De koersverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

Overige beleggingen

De overige beleggingen worden gewaardeerd tegen de marktwaarde. De marktwaarde wordt bepaald aan de hand van de notering op een beurs of een andere gereguleerde markt. De koersverschillen worden verantwoord in de staat van baten en lasten.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Liquide middelen

Onder liquide middelen worden de banktegoeden opgenomen welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Indexatiereserve

Voor de indexatie van de actieve deelnemers is een indexatiereserve gevormd. Jaarlijks wordt de beschikbare positieve overrente bepaald en toegevoegd aan de indexatiereserve. Aan de indexatiereserve wordt naast de eventuele overrente tevens het rendement op de indexatiereserve en een doorsneepremie van 4% van de pensioengrondslag (op basis van de pensioenregeling voor 2006) toegevoegd. Het bestuur stelt jaarlijks per regeling de indexatie vast, waarbij onder andere rekening wordt gehouden met de financiële positie van het fonds. De op basis van dit bestuursbesluit benodigde koopsom ter verhoging van de pensioenaanspraken wordt onttrokken aan de indexatiereserve van de betreffende regeling. In 2018 heeft geen toevoeging aan de indexatiereserve uit hoofde van de overrente plaatsgevonden.

Algemene reserve

De jaarlijkse resultaten worden toegevoegd c.q. onttrokken aan de algemene reserve, waarbij rekening wordt gehouden met de mutaties in de indexatiereserve.

Technische voorzieningen

Schattingswijzigingen

In 2018 heeft de Commissie Overlevingstafels van het AG een nieuwe prognosetafel gepubliceerd, zijnde de Prognosetafel AG2018, en heeft het fonds besloten over te gaan op deze nieuwe overlevingstafel. Dit is in 2018 verantwoord als een schattingswijziging. Deze wijziging had een positief effect van 1.687 op de technische voorziening. Het effect op de feitelijke dekkingsgraad ultimo 2018 bedroeg 1,2%.

Verder is de in de voorziening voor risico fonds begrepen excasso-opslag in 2018 gewijzigd van 2,35% naar 3,40%. Deze wijziging had een negatief effect van 1.634 op de technische voorziening. Het effect op de feitelijke dekkingsgraad ultimo 2018 bedroeg -1,2%.

Ook zijn de gehanteerde partnerfrequenties in 2018 gewijzigd en is de opslag voor niet-gefinancierd wezenpensioen verhoogd. Primo 2018 is de pensioenleeftijd verhoogd van de 67-jarige naar de 68-jarige leeftijd. Deze wijziging had een positief effect van 328 op de technische voorziening. Het effect op de feitelijke dekkingsgraad ultimo 2018 bedroeg 0,2%.

Tevens is de opslag voor niet-gefinancierd wezenpensioen in 2018 gewijzigd. Dit had een negatief effect van 291 op de technische voorziening. Het effect op de feitelijke dekkingsgraad ultimo 2018 bedroeg -0,3%.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen:

Intrest

Rentetermijnstructuur ultimo boekjaar van De Nederlandsche Bank. De afgeleide marktrente ultimo 2018 bedraagt 1,39% (2017: 1,52%).

Intresttoevoeging

Op basis van de DNB rentetermijnstructuur ultimo 2018 is deze rente gelijk aan -0,26% (2017: -0,22%).

Sterfte

Prognosetafel AG2018 (startjaar 2019) met fondsspecifieke ervaringssterfte, gebaseerd op een postcodeanalyse.

Gehuwdheid

Bij de vaststelling van de voorziening voor partnerpensioenen wordt ervan uitgegaan dat vóór de pensioendatum een leeftijdsafhankelijk percentage van de deelnemers een partner heeft (onbepaald partnersysteem). Na pensioenleeftijd wordt het bepaalde partnersysteem gehanteerd.

Wezenpensioenen

De opslag op de technische voorziening voor wezenpensioenen bedraagt 3% (2017: 0,137%) op de contante waarde van het latent partnerpensioen voor de niet-gepensioneerden.

Uitkeringen

De uitkeringen worden continu betaalbaar verondersteld.

Leeftijden

De leeftijd van de (gewezen) deelnemer, de gepensioneerde, de nabestaande of wees wordt in jaren en maanden nauwkeurig vastgesteld.

Leeftijdsverschil

Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op 3 jaar gesteld (man ouder dan vrouw).

Kosten

In de voorziening pensioenverplichtingen is een excassovoorziening begrepen van 3,40% (2017: 2,35%) van de netto voorziening.

Voorziening langdurig zieken

Deelnemers die langer dan twee jaar ziek zijn, kunnen arbeidsongeschikt worden verklaard. Om het arbeidsongeschiktheidsrisico af te dekken heeft het fonds een voorziening gevormd. Deze voorziening is gelijk aan tweemaal de jaarlijkse opslag op premies en koopsommen voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid in het jaar voorafgaand aan het afgesloten boekjaar. De risico's zijn verzekerd bij Nationale-Nederlanden en derhalve is hiervoor ook een vordering op de verzekeraar opgenomen.

Kortlopende schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Herverzekering

Kapitaalcontract (tot en met 31-12-2016)

Tot en met 31 december 2016 was met Nationale-Nederlanden Levensverzekering Maatschappij N.V. te Rotterdam een kapitaalcontract afgesloten. Gestorte gelden waren hierbij ondergebracht in een gesepareerd beleggingsdepot. In het contract met Nationale-Nederlanden was tevens een clause tot resultaatdeling opgenomen. Afrekening van de resultaatdeling zal plaatsvinden twee jaar na afloop van het contract. De procentuele uitdeling van een positief resultaat bedraagt 15% t.g.v. het pensioenfonds en 85% t.g.v. Nationale-Nederlanden. De vordering en/of respectievelijk schuld uit deze afrekening is gewaardeerd op de balans op basis van nominale waarde.

Risicoherverzekering (vanaf 01-01-2017)

Vanaf 1 januari 2017 is met SRLEV N.V. te Alkmaar (handelsnaam: Zwitserleven) een risicoherverzekering afgesloten van het overlijdensrisico en het arbeidsongeschiktheidsrisico. Beide risico's zijn verzekerd op basis van risicokapitalen. De

verzekeringsovereenkomst is in werking getreden op 1 januari 2017 en eindigt op 31 december 2021. In het contract is een winstdelingsclausule opgenomen. Afrekening van de winstdeling zal plaatsvinden twee jaar na afloop van het contract. De procentuele uitdeling van een positief resultaat bedraagt 20% t.g.v. het pensioenfonds en 80% t.g.v. SRLEV N.V. in een situatie waarbij de som van risicopremies hoger is dan de som van verschuldigde overlijdens- en arbeidsongeschiktheidskapitalen. Voor boekjaar 2017 was er geen positief resultaat.

Resultaatbepaling

Algemeen

De lasten en baten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten wordt bij vastrentende waarden verstaan de rente-opbrengst verminderd met de kosten; bij de zakelijke waarden wordt hieronder verstaan het bruto-dividend verminderd met de kosten. De interesten van overige activa en passiva worden opgenomen op basis van nominale bedragen.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

- gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen op de beleggingsportefeuille;
- valutaverschillen met betrekking tot deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransacties.

Kosten van vermogensbeheer

Onder de kosten van vermogensbeheer worden de kosten opgenomen die verband houden met het beheer van de beleggingen.

Premiebijdragen van werkgevers en werknemers

Premies worden ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarin de daarmee samenhangende pensioenrechten worden opgebouwd. Premiekortingen, extra premies en bijdrage aan de kosten worden verwerkt in de periode waarin aan de voorwaarden volgens de uitvoeringsovereenkomst wordt voldaan.

Saldo van overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen. De pensioenuitkeringen zijn berekend conform het pensioenreglement en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoerings- en administratiekosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de bestuurders van het fonds en de aangesloten ondernemingen Invista Nederland B.V. en Invista Polyester B.V. (tot 1 februari 2019).

Transacties met bestuurders

De bestuurders worden als zodanig niet bezoldigd. Voor één bestuurder is een vacatievergoeding vastgesteld. Er zijn geen leningen verstrekt aan noch zijn er vorderingen op bestuurders. Er hebben geen overige transacties plaatsgevonden met bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen

Tussen het fonds en de werkgevers zijn uitvoeringsovereenkomsten gesloten waarin afspraken zijn vastgelegd ten aanzien van de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de pensioenregeling.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfondsen

Categorie	Stand ultimo 2017	Aankopen/ Verstrek- kingen	Verkopen	Gerealiseerde koers- verschillen	Niet	- Stand ultimo 2018
			en/of uitlotingen (af)lossingen		gerealiseerde koers- verschillen	
Zakelijke waarden						
Beleggingsfondsen in aandelen	69.862	73.283	-72.728	2.312	-7.766	64.963
Vastrentende waarden						
Vastrentende beleggingsfondsen	101.732	102.175 ¹⁾	-102.175 ¹⁾	444	2.929	105.105
Overige beleggingen						
Beleggingsfondsen in commodities	2.173	2.065	-2.066	-107	-231	1.834
Totaal belegd vermogen	173.767	177.523	-176.969	2.649	-5.068	171.902

Er zijn geen directe beleggingen uitgeleend en er zijn geen (in)directe beleggingen in Invista (Nederland) B.V. en Invista Polyester B.V. en de hieraan gelieerde ondernemingen.

¹⁾ Aan- en verkopen waren in 2018 relatief hoog, echter dit betreft een wijziging in beleggingsfondsen met een hogere risicoklasse.

Methodiek bepaling marktwaarde

In onderstaande tabel is aangegeven op welke manier de marktwaarden zijn afgeleid.

Categorie	Directe markt-notering	Andere methode ¹⁾	Stand ultimo 2018
Zakelijke waarden			
Beleggingsfondsen in aandelen	54.829	10.134	64.963
Vastrentende waarden			
Vastrentende beleggingsfondsen	105.105	-	105.105
Overige beleggingen			
Beleggingsfondsen in commodities	1.834	-	1.834
Totaal belegd vermogen	161.768	10.134	171.902

Bovenstaande indeling is zonder look through.

1) De beleggingsfondsen worden gewaardeerd o.b.v. de intrinsieke waarde. Er wordt hoofdzakelijk belegd in beursgenoteerde stukken. De beleggingen lopen via de fondsen.

	2018	2017
[2] Vorderingen en overlopende activa		
Overige vorderingen		
Vordering op Nationale Nederlanden inzake langdurig zieken	275	227
Nationale Nederlanden	554	107
Premies (afrekeningen)	115	0
Totaal vorderingen en overlopende activa	944	334
Alle vorderingen en overlopende activa hebben een looptijd van korter dan één jaar.		
[3] Liquide middelen		
ING Bank N.V.	1.132	1.557
Bank of New York (depotbank)	1.212	1.347
	2.344	2.904
De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds. Het fonds heeft bij ING Bank N.V. de beschikking over een kredietfaciliteit ad 150. Hiervan is per balansdatum geen gebruik gemaakt.		
Totaal activa	175.190	177.005
Passiva		
[4] Reserves		
Indexatiereserve ¹⁾		
Stand per 1 januari	41.622	39.834
Uit bestemming saldo	-341	1.788
Stand per 31 december	41.281	41.622

1) Uitkeringen indexatie vinden plaats conform regelgeving nFTK en op basis van de financiële positie van het fonds.

	2018	2017
Algemene reserve		
Stand per 1 januari	-20.149	-23.419
Af / bij: uit bestemming saldo	-8.746	3.270
Stand per 31 december	-28.895	-20.149
Totaal reserves	12.386	21.473
<p>De minimaal vereiste dekkingsgraad bedraagt 104,1% (2017: 104,0%). De vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische beleggingsmix bedraagt 118,1% (2017: 117,9%). De aanwezige dekkingsgraad is 107,6% (2017: 113,9%) en de beleidsdekkingsgraad is 113,6% (2017: 112,5%).</p> <p>Ultimo 2018 is de dekkingsgraad vastgesteld als het totaal eigen vermogen plus de totale technische voorzieningen gedeeld door de totale technische voorzieningen.</p> <p>Ultimo 2018 is de (beleids)dekkingsgraad hoger dan het minimaal Vereist Eigen vermogen, maar lager dan het Vereist Eigen vermogen, waardoor het fonds verkeert in een situatie van reservetekort.</p>		
Technische voorzieningen		
[5] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
<p>De toename van de technische voorziening voor risico fonds over boekjaar 2018 bedraagt 7.433. De benodigde intresttoevoeging is gebaseerd op de 1-jaarsrente van -0,260% uit de DNB-rentetermijnstructuur in 2018 zonder 3-maandsmiddeling.</p> <p>De voorziening pensioenverplichtingen per 31 december is als volgt opgebouwd:</p>		
Deelnemers	49.195	46.786
Gewezen deelnemers	67.610	64.498
Pensioengerechtigden	45.338	43.426
	162.143	154.710

	2018	2017
Stand per 1 januari	154.710	155.656
Mutaties		
Toevoeging pensioenopbouw	2.118	2.436
Toevoeging indexering en overige toeslagen	586	415
Rentetoevoeging	-403	-341
Onttrekking voor uitkeringen	-2.168	-1.925
Wijziging rentetermijnstructuur	7.005	-2.487
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-562	-152
Sterfte	132	841
Arbeidsongeschiktheid	692	56
Overige mutaties	23	230
Wijziging prognosetafel/grondslagen	10	-19
Stand per 31 december	162.143	154.710
Overige technische voorzieningen		
[6] Voorziening langdurig zieken		
Stand per 1 januari	227	178
Mutatie t.g.v. / t.l.v. de staat van baten en lasten	48	49
Stand per 31 december	275	227
Deze voorziening is herverzekerd bij Zwitserleven. Alle voorzieningen hebben een langlopend karakter.		
[7] Kortlopende schulden		
Premies (afrekening)	0	147
Administratiekosten	95	39
Loonheffing en sociale lasten	55	50
Actuariskosten	5	0
Kosten vermogensbeheer	108	300
Overige	0	1
	263	537

[8] Overlopende passiva

Raming accountantskosten

Raming actuariskosten

Overige

Alle kortlopende schulden en overlopende passiva hebben een looptijd van korter dan één jaar.

Totaal passiva

	2018	2017
	36	36
	22	22
	65	0
	123	58
	175.190	177.005

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden

De bestuurders worden als zodanig niet bezoldigd. Voor één bestuurder is een vacatievergoeding vastgesteld.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2018 had de stichting geen personeel in dienst.

Baten en lasten	2018	2017
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
[9] Directe beleggingsopbrengsten		
Banken	-10	-6
Vastrentende waarden	652	306
	642	300
[10] Indirecte beleggingsopbrengsten ¹⁾		
– Gerealiseerde koersverschillen:		
• Beleggingsfondsen in aandelen	2.312	-35
• Vastrentende beleggingsfondsen	444	-20
• Commodities	-107	0
	2.649	-55
– Niet-gerealiseerde koersverschillen:		
• Beleggingsfondsen in aandelen	-7.766	6.257
• Vastrentende beleggingsfondsen	2.929	-3.396
• Commodities	-231	49
	-5.068	2.910
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten	-2.419	2.855

1) In de indirecte beleggingsopbrengsten is een deel van de vermogensbeheerkosten verdisconteerd.

	2018	2017
[11] Kosten vermogensbeheer ¹⁾		
Beheerloon vastrentende waarden	101	-200
Beheerloon zakelijke waarden	91	-90
Beheerloon overig	0	-10
	192	-300
<p>De directe kosten vermogensbeheer zoals hierboven opgenomen, dienen in samenhang gezien te worden met de indirecte beleggingsopbrengsten op de vorige pagina, aangezien deze kosten vanaf 2007 rechtstreeks worden verwerkt in de aankopen en verkopen van de beleggingen.</p>		
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	-1.585	2.855
[12] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
Werknemersaandeel	657	635
Werkgeversaandeel	2.735	2.770
Inkoopsommen	69	329
	3.461	3.734
<p>De premiebijdragen van werkgever en werknemers bedragen in totaal 25,8% (2017: 20,9%) van de loonsom. Hiervan komt 20,8% (2017: 17,0%) voor rekening van de werkgever en 5% (2017: 3,9%) voor rekening van de werknemers. De werknemersbijdrage is vertaald in 7%-punt van de pensioengrondslag.</p>		
<p>De kostendekkende, gedempte en feitelijke premies zijn als volgt:</p>		
– Feitelijke premie (exclusief inkoopsommen)	3.392	3.405
– Kostendekkende premie	3.843	4.198
– Gedempte kostendekkende premie	3.154	3.207
<p>De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord. De feitelijke premie bestaat uit de gedempte kostendekkende premie, aangevuld met een premiemarge van 238.</p>		

1) Voor een uitsplitsing van de kosten vermogensbeheer naar de verschillende beleggingscategoriën wordt verwezen naar het bestuursverslag. Deze kosten wijken af van de jaarrekening, omdat daar ook kosten zijn opgenomen die zijn verwerkt in het nettorendement.

	2018	2017
De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	2.168	2.493
– Risicopremies overlijden en arbeidsongeschiktheid	221	208
– Opslag in stand houden vereist vermogen	428	492
– Opslag voor uitvoeringskosten	752	730
– Actuarieel benodigd ten behoeve van indexatiereserve	274	275
	3.843	4.198
De gedempte kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	1.584	1.655
– Risicopremies overlijden en arbeidsongeschiktheid	221	208
– Opslag in stand houden vereist vermogen	323	339
– Opslag voor uitvoeringskosten	752	730
– Actuarieel benodigd ten behoeve van indexatiereserve	274	275
	3.154	3.207
Bij de bepaling van de aan het boekjaar toe te rekenen premie is rekening gehouden met verleende premiekortingen en/of premieopslagen. In 2018 heeft het fonds een feitelijke premie van € 3.392 ontvangen. Deze is hoger dan de gedempte kostendeekkende premie.		
[13] Saldo van overdrachten van rechten		
Overgenomen pensioenverplichtingen	0	8
Overgedragen pensioenverplichtingen	-554	-170
	-554	-162
[14] Pensioenuitkeringen		
Ouderdomspensioen	-1.967	-1.752
Partnerpensioen	-197	-173
Wezenpensioen	-5	-5
Afkopen	-2	0
	-2.171	-1.930

	2018	2017
[15] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Toevoeging pensioenopbouw	-2.118	-2.436
Toevoeging indexering en overige toeslagen	-586	-415
Rentetoevoeging	403	341
Onttrekking voor uitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	2.168	1.925
Wijziging rentetermijnstructuur	-7.005	2.487
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	562	152
Sterfte	-132	-841
Arbeidsongeschiktheid	-692	-56
Overige mutaties	-23	-230
Wijziging prognosetafel/grondslagen	-10	19
	-7.433	946
Mutatie overige technische voorzieningen		
[16] Mutatie voorziening langdurig zieken	-48	-49
	-48	-49
Herverzekering		
[17] Premies herverzekering		
Arbeidsongeschiktheidsrisico	-139	-133
Overlijdensrisico	-82	-75
	-221	-208
[18] Uitkering uit herverzekering		
Sterfte	0	556
Arbeidsongeschiktheid en langdurig ziek	267	42
	267	598
Totaal herverzekering	46	390

	2018	2017
[19] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratiekosten	-484	-418
Accountantskosten (controle jaarrekening)	-38	-41
Actuariskosten	-126	-108
De Nederlandsche Bank	-12	-11
Autoriteit Financiële Markten	-1	-1
Vergader- en verblijfkosten	-3	-7
Opleidingskosten	-4	-34
Overige	-135	-155
	-803	-775
[20] Overige baten en lasten		
Resultaat inzake herverzekering risico langdurig zieken	0	49
Saldo van baten en lasten	-9.087	5.058

	2018	2017
Actuariële analyse van het saldo		
Beleggingsopbrengsten	-1.585	2.855
Wijziging UFR	-6.602	2.828
Premies	-23	-301
Sterfte	-132	-285
Arbeidsongeschiktheid	-425	-14
Uitkeringen	-3	-5
Waardeoverdrachten	8	-10
Mutaties	-47	7
Toeslagverlening	-312	-140
Incidentele mutaties voorzieningen	10	19
Andere oorzaken	24	104
	-9.087	5.058

Resultaatbestemming

Resultaatverdeling

In de bestuursvergadering van 19 juni 2019 heeft het bestuur besloten het resultaat over het boekjaar 2018 ad € **9.087** als volgt te verdelen:

	2018
	x € 1.000
Indexatiereserve	-341
Algemene reserve	-8.746
	-9.087

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben geen gebeurtenissen na balansdatum plaatsgevonden, die een financiële impact hebben op het verslagjaar.

Verkoop INVISTA Apparel & Advanced Textiles

Naar aanleiding van de reeds in het vierde kwartaal 2017 aangekondigde mogelijke verkoop van het bedrijfsonderdeel INVISTA Apparel & Advanced Textiles, heeft het bestuur zich vanaf begin 2018 gebogen over de impact hiervan voor het fonds en daarmee tevens ook de toekomst van het pensioenfonds. Hiertoe is inde eerste helft van 2018 gestart met een analyse van toekomstige alternatieve uitvoeringsmogelijkheden. Medio 2018 is deze analyse stil gelegd, aangezien de feitelijke verkoop steeds uitbleef en uiteindelijk ook niet vóór 31-12-2018 heeft plaatsgevonden. Per 31 januari 2019 was de feitelijke verkoop evenwel alsnog een feit. Als gevolg hiervan is INVISTA Polyester B.V. met ingang van 1 februari 2019 niet langer als werkgever aangesloten bij het Invista pensioenfonds en zijn de betreffende deelnemers per 31 januari 2019 gewezen deelnemers geworden in het fonds. Het bestuur heeft naar aanleiding hiervan de impact hiervan voor zowel de governance inrichting van het fonds, alsmede de toekomst van het fonds, in kaart gebracht.

Toekomst pensioenfonds

Het bestuur acht een verdere continuering van het pensioenfonds niet langer houdbaar vanwege een toenemende governance last als gevolg van vereisten vanuit wet- en regelgeving, alsmede de toenemende uitvoeringskosten in relatie tot het geringe aantal actieve deelnemers in het fonds. Het bestuur heeft dan ook besloten om de mogelijkheden tot onderbrenging bij een verzekeraar of APF nader te onderzoeken. Het bestuur heeft een externe partij ingeschakeld voor de deskundige begeleiding gedurende dit traject. Verder is de toezichthouder DNB in een vroeg stadium op de hoogte gesteld van het voorgenomen streven van het bestuur tot liquidatie van het fonds. Het bestuur is thans ver gevorderd in de selectieprocedure voor een mogelijke extern onderbrenging, waarbij de voorkeur uitgaat naar een APF.

Risicoparagraaf

(in duizenden euro)

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Aansluiting beleggingen vóór en na toepassing look through ten behoeve van risicoparagraaf

Bij toepassing van het look through principe wordt door de betreffende beleggingsfondsen heen gekeken en vervolgens worden deze componenten toebedeeld naar hun desbetreffende beleggingscategorie. Onderstaande risicoparagraaf is gebaseerd op "look through".

	Stand ultimo 2018	Toepassing look through	Stand ultimo 2018 na look through
<i>Zakelijke waarden:</i>			
Onroerende zaken	0	1.432	1.432
Aandelen	64.963	-1.432	63.531
Vastrentende waarden	105.105	1.834	106.939
Overige beleggingen	1.834	-1.834	0
	171.902	0	171.902

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het pensioenfonds is wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6, de S8 en de S10. Hieromtrent heeft afstemming plaats gevonden met, bestuur, waarmerkend actuaris en DNB. Daarnaast wordt in de procentuele buffers rekening gehouden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijk zullen manifesteren (diversificatie). Vorig jaar werden deze effecten gezamenlijk onder het diversificatie-effect verantwoord. Door deze rubricering te hanteren wordt de relatieve bijdrage van de afzonderlijke risicomponenten aan de totale vereiste dekkingsgraad beter inzichtelijk. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2018 (118,1%) en ultimo 2017 (117,9%).

	2018		2017	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	4.127	1,3	4.407	1,5
Zakelijke waarden risico (S2)	21.472	11,5	20.451	11,6
Valutarisico (S3)	10.827	2,5	10.037	2,3
Grondstoffenrisico (S4)	1.678	0,1	1.598	0,1
Kredietrisico (S5)	5.121	1,9	4.173	1,6
Verzekeringstechnisch risico (S6)	5.332	0,6	5.240	0,6
Concentratierisico (S8)	0	0,0	0	0,0
Actief beheer risico (S10)	3.137	0,2	2.940	0,2
Diversificatie-effect	-22.361		-21.158	
Totaal vereist eigen vermogen	29.333	18,1	27.688	17,9
Dekkingsgraad		107,6		113,9
Beleidsdekkingsgraad		113,6		112,5
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,1		104,0
Strategisch vereiste dekkingsgraad		118,1		117,9
Feitelijk vereiste dekkingsgraad		117,0		117,9

De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. In de berekening van de beleidsdekkingsgraad is rekening gehouden met de aangepaste definitie van de becijfering van de dekkingsgraad. Zoals aangegeven dient de dekkingsgraad becijferd te worden door rekening te houden met het totale vermogen en de totale technische voorziening. In boekjaar 2017 was de beleidsdekkingsgraad van 112,5% leidend. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2018 van 113,6%, is de beleidsdekkingsgraad toegenomen met 1,1%-punt.

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het Pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen. Onderstaande duratie cijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 25,3

Duratie van de pensioenverplichtingen 19,8

Voor de vaststelling van het renterisico bij het Vereist eigen vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

	Feitelijke verdeling		Strategische verdeling	
	in €	%	in €	%
Impact op technische voorziening voor risico fonds (A)	11.347		11.347	
Impact op de rentegevoelige beleggingen (B)	8.120		7.220	
Renterisico	3.227	1,0	4.127	1,3
Afdeckingspercentage (B/A)		71,6		63,6

Hoogte buffer

Op basis van de Vereist eigen vermogen berekeningen bedraagt de buffer voor het feitelijk renterisico 3.227 (1,0%) en voor het strategisch renterisico 4.127 (1,3%) ultimo 2018.

Zakelijke waarden risico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en alternatieve beleggingen in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende zakelijke waarden categorieën getoond.

	2018		2017	
	€	%	€	%
<i>Verdeling Zakelijke waarden per categorie:</i>				
Ontwikkelde markten (Mature markets)	56.827	87,5	56.632	81,1
Opkomende markten (Emerging markets)	4.558	7,0	9.460	13,5
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	3.578	5,5	3.770	5,4
	64.963	100,0	69.862	100,0

De post 'Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen' betreft met name onderpand voor alle derivatenposities van de verschillende fondsen, met name NN Fixed Income All Grade Long duration en NN DMR.

Deze fondsen maken gebruik van rentederivaten om de afdekking van het renterisico te realiseren. Als onderpand wordt hier voornamelijk euro geldmarkt voor aangehouden en verschijnt dat als liquide middelen in de lookthrough.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch zakelijke waarden risico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. Deze standaardschokken zijn verder opgehoogd om zodoende rekening te houden met de volgende additionele risicocomponenten: leverage risico en liquiditeitsrisico. De buffer voor het feitelijk zakelijke waarden risico bedraagt 20.347 (11,1%) en voor het strategisch zakelijke waarden risico 21.472 (11,5%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl veel van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er voor om niet actief, alleen indien nodig, haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van het valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

Het valutarisico wordt berekend aan de hand van een scenario waarbij wordt uitgegaan van een waardedaling van de beleggingen in vreemde valuta van resp. 20% of 35%. Het valutarisico is het totale negatieve effect op de waarde van alle beleggingen als gevolg van dit scenario. Afdekking van het valutarisico vindt plaats via derivatencontracten, die door de beleggingsfondsen waarin wordt geparticipeerd worden afgesloten.

	2018		2017	
	€	%	€	%
<i>Zakelijke waarden naar valuta:</i>				
Euro	12.662	19,5	14.346	20,5
Amerikaanse dollar	29.583	45,5	30.135	43,1
Australische dollar	447	0,7	471	0,7
Canadese dollar	1.321	2,0	1.503	2,2
Britse pound sterling	5.049	7,8	5.819	8,3
Hong Kong dollar	2.368	3,6	1.905	2,7
Japanse yen	3.646	5,6	4.512	6,5
Zwitserse francs	2.516	3,9	2.257	3,2
Braziliaanse real	573	0,9	475	0,7
Taiwanese dollar	851	1,3	671	1,0
Overige	5.947	9,2	7.768	11,1
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	0	0,0	0	0,0
	64.963	100,0	69.862	100,0

	2018		2017	
	€	%	€	%
<i>Vastrentende waarden naar valuta:</i>				
Euro	104.845	98,0	95.898	94,3
Amerikaanse dollar	-1.530	-1,4	1.144	1,1
Japanse yen	-953	-0,9	-107	-0,1
Overige	4.577	4,3	4.797	4,7
	106.939	100,0	101.732	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valuta risico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het feitelijk valuta risico bedraagt 9.891 (2,2%) en voor het strategisch valuta risico 10.827 (2,5%).

Grondstoffenrisico

Het pensioenfonds belegt in grondstoffen en loopt daarmee het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt als gevolg van marktontwikkelingen.

Het pensioenfonds belegt niet direct in grondstoffen maar doet dit met behulp van derivaten. Voorbeelden van grondstoffenderivaten zijn indexfutures en indexderivaten die kunnen worden afgesloten op verschillende categorieën zoals landbouw en vee, metalen en energie. Grondstoffen zorgen van oudsher voor diversificatievoordelen binnen de beleggingsportefeuille. Naast diversificatievoordelen bewegen grondstoffen ook mee met stijgende prijzen waardoor ze een hedge vormen tegen koopkrachtontkrachting.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch grondstoffenrisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 35%. De buffer voor het feitelijk grondstoffenrisico bedraagt 704 (0,0%) en voor het strategisch grondstoffenrisico 1.678 (0,1%).

Kredietrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de voorafgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een Europese AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden

beleggingen die geclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

	2018		2017	
	€	%	€	%
<i>Rating vastrentende waarden:</i>				
AAA	29.789	27,9	34.265	33,0
AA	15.850	14,8	12.142	11,7
A	16.257	15,2	11.290	10,9
BBB	14.646	13,7	17.325	16,7
Lager dan BBB	479	0,4	1.536	1,5
Geen rating 1) ¹⁾	25.410	23,8	12.481	12,0
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	4.508	4,2	14.866	14,2
	106.939	100,0	103.905	100,0

	2018		2017	
	€	%	€	%
<i>Verdeling vastrentende waarden naar looptijd:</i>				
Resterende looptijd tot 1 jaar	33.941	31,7	25.890	24,9
Resterende looptijd van 1 tot 5 jaar	24.273	22,7	22.514	21,7
Resterende looptijd vanaf 5 jaar	44.217	41,4	40.635	39,1
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	4.508	4,2	14.866	14,3
	106.939	100,0	103.905	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het feitelijk kredietrisico van 5.204 (1,9%) en voor het strategisch kredietrisico van 5.121 (1,9%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevenrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

1) De vastrentende waarden zonder rating betreffen geldmarktfondsen.

In verband met het langlevensrisico wordt aanvullend boven het hanteren van de prudente grondslagen, de Voorziening toekomstige sterfteontwikkeling gevormd.

Hoogte buffer

De buffer voor zowel het feitelijk als het strategisch verzekeringstechnisch risico bedraagt 5.332 (0,6%).

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook 'grote posten' zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

	2018		2017	
	€	%	€	%
Onroerende zaken				
<i>Verdeling onroerende zaken per regio:</i>				
Europa	107	7,5	51	3,5
Noord-Amerika	626	43,7	722	49,6
Latijns-Amerika	0	0,0	0	0,0
Azië	281	19,6	340	23,4
BRIC-landen	315	22,0	309	21,2
Oceanië	103	7,2	34	2,3
	1.432	100,0	1.456	100,0
Aandelen				
<i>Verdeling aandelen naar bedrijfstak:</i>				
Basisindustrie	2.697	4,2	3.433	5,0
Cyclische consumentengoederen	6.243	9,8	6.654	9,7
Energie	3.621	5,7	3.483	5,1
Farmacie	5.955	9,4	6.574	9,6
Financiële instellingen	9.758	15,4	11.332	16,6
Industriële ondernemingen	4.910	7,7	5.718	8,4
Informatietechnologie	9.607	15,1	8.704	12,7
Niet-cyclische consumentengoederen	4.410	6,9	4.922	7,2
Nutsbedrijven	2.016	3,2	1.681	2,5
Telecommunicatie	1.841	2,9	2.441	3,6
Overige sectoren	8.895	14,0	9.694	14,1
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	3.578	5,7	3.770	5,5
	63.531	100,0	68.406	100,0

	2018		2017	
	€	%	€	%
<i>Verdeling aandelen naar regio:</i>				
Midden Oosten / Afrika	576	0,9	703	1,0
Azië	6.757	10,6	7.700	11,3
Europa	19.151	30,1	22.652	33,1
Latijns-Amerika	477	0,8	717	1,0
Noord-Amerika	28.179	44,4	27.886	40,8
BRIC-landen	4.243	6,7	4.531	6,6
Oceanië	570	0,9	447	0,7
Liquiditeiten inbegrepen in beleggingen	3.578	5,6	3.770	5,5
	63.531	100,0	68.406	100,0
Grote posten: zakelijke waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in zakelijke waarden:				
NN (L) institutional global enhanced - I Cap EUR	17.804	27,4	18.864	27,0
NN institutioneel Aandelen Fonds - Z	27.989	43,1	30.205	43,2
NN Dividend Aandelen Fonds - Z	10.134	15,6	10.854	15,5
NN Global Emerging Markets Fund - Z	9.036	13,9	9.939	14,2
Vastrentende waarden				
<i>Verdeling vastrentende waarden per regio:</i>				
Europa	77.211	72,2	67.174	64,7
Buiten Europa	25.220	23,6	21.865	21,0
Liquiditeiten	4.508	4,2	14.866	14,3
	106.939	100,0	103.905	100,0
Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 5% van de totale beleggingen in vastrentende waarden:				
NN Fixed Income All Grade Long Duration Fund - Z	67.361	63,0	65.131	62,7
NN duration Matching Fund (L) - Z	27.199	25,4	26.107	25,1
NN Fixed Income All Grade Fund - Z	9.040	8,5	9086	8,7

Er zijn geen directe beleggingen uitgeleend en er zijn geen directe beleggingen in INVISTA (Nederland) B.V. en de aan haar gelieerde ondernemingen.

Actief beheer risico

Actief beheer risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van strategische benchmarks. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert een hoger actief beheer risico.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt alleen een actief beheer risico becijferd voor de aandelenportefeuille indien de tracking error groter is dan 1%. Voor het pensioenfonds resulteert een buffer voor het feitelijk actief beheer risico van 2.848 (0,2%) en voor het strategisch actief beheer risico van 3.137 (0,2%).

Effect toerekenen naar totale vereiste dekkinggraad

Om van de vereiste dekkinggraad voor risico fonds te geraken tot de vereiste dekkinggraad hoeven er geen aanpassingen te worden gemaakt omdat het fonds niet beschikt over een herverzekerde technische voorziening en/of een technische voorziening voor risico deelnemers.

Vastgesteld te Kerkrade d.d. 19 juni 2019

Het bestuur

J.H.G. Thomas
Voorzitter

M.J.J. Wita

E.N. Sipkema

T. Harrison

Overige gegevens

Statutaire bepalingen omtrent de resultaatbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Invista te Kerkrade is aan Aon Nederland cv de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Invista, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Omdat Aon Nederland cv beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Aon Nederland cv wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op EUR 1.300.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven EUR 65.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 Vereist eigen vermogen.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Invista is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Rotterdam, 26 juni 2019

Drs. A.G.M. den Hartogh AAG
verbonden aan Aon Nederland cv

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Invista

Verklaring over de in het verslag over het boekjaar opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting Pensioenfonds Invista te Kerkrade gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit verslag over het boekjaar opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Invista op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2018;
- de staat van baten en lasten over 2018;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Invista (hierna: de stichting) zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€ 1.300.000 (2017: 1.320.000)
Toegepaste benchmark	0,75% van het pensioenvermogen per 31 december 2018, zijnde het totaal van de technische voorzieningen, overige technische voorzieningen en de reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van de stichting en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Aangezien de stichting in een herstelsituatie zit maar de beleidsdekkingsgraad per jaareinde niet dichtbij een kritieke grens ligt, hebben wij een percentage van 0,75% gehanteerd. De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald, is niet gewijzigd ten opzichte van voorgaand boekjaar.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 65.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben in vergelijking met voorgaand jaar het kernpunt 'Besluitvorming omtrent de toekomst van het pensioenfonds' toegevoegd. Wij hebben geen andere wijzigingen in de kernpunten van onze controle aangebracht.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Besluitvorming omtrent de toekomst van het pensioenfonds	
Risico	<p>Gedurende 2018 heeft het bestuur veel aandacht besteed aan de toekomst van de stichting. Begin 2019 is de uitvoeringsovereenkomst door één van de twee werkgevers (INVISTA Polyester B.V.) beëindigd, waardoor het aantal actieve deelnemers in de stichting is gehalveerd. Daarnaast is per diezelfde datum de andere werkgever (INVISTA (Nederland) B.V.) overgenomen door een buitenlandse onderneming.</p> <p>Het bestuur acht een verdere continuering van het pensioenfonds niet langer houdbaar vanwege een toenemende governance last als gevolg van vereisten vanuit wet- en regelgeving, alsmede de toenemende uitvoeringskosten in relatie tot het geringe aantal (actieve) deelnemers. Het bestuur werkt in 2019 aan scenario's om de stichting op korte termijn te liquideren en heeft toezichthouder DNB op de hoogte gesteld van het voorgenomen streven van het bestuur tot liquidatie van de stichting in 2019.</p> <p>De besluitvorming omtrent de toekomst van het pensioenfonds is toegelicht in de gebeurtenissen na balansdatum en in de 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling', waarin de intentie van het bestuur is uiteengezet tot liquidatie van de stichting. Het bestuur verwacht dat de stichting aan al haar verplichtingen zal voldoen. In deze situatie zijn de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand boekjaar en toegelicht in de sectie 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling'.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de gevolgen van de besluitvorming omtrent de toekomst van het pensioenfonds niet toereikend zijn verwerkt en toegelicht in de jaarrekening.</p>

Besluitvorming omtrent de toekomst van het pensioenfonds

Onze controleaanpak	<p>Onze controlewerkzaamheden ten aanzien van de besluitvorming omtrent de toekomst van het pensioenfonds en de gevolgen voor de grondslagen voor financiële verslaggeving en toelichting in de jaarrekening bestonden onder andere uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> – kennisnemen van de gebeurtenissen na balansdatum in 2019 en het daarop ingezette traject van besluitvorming door het bestuur; – het toetsen van de gevolgen van de besluitvorming tot dusver op de jaarrekening, specifiek op de gehanteerde grondslagen; – het toetsen van de toelichting inzake de gebeurtenissen na balansdatum en de besluitvorming in de jaarrekening.
Belangrijke observaties	<p>Wij hebben geen materiële afwijkingen ten aanzien van de verwerking en de toelichting van de gevolgen van de besluitvorming omtrent de toekomst van het pensioenfonds in de jaarrekening.</p>

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad

Risico	<p>De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.</p> <p>De stichting is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of de stichting voldoende buffers heeft.</p> <p>De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in toelichting '[4] Reserves' van de jaarrekening.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids) dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.</p>
--------	---

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad	
Onze controleaanpak	<p>Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2018 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van de stichting beoordeeld op basis van het actuariële rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen voor risico pensioenfondsen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven.</p> <p>Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maandsdekkingsgraden:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandtoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Voor boekjaar 2018 hebben wij de overgang naar de Prognosetafel AG2018, aanpassing van de kostenvoorziening, alsmede de toeslagen als key items geïdentificeerd. – Daarnaast heeft de certificerend actuaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen zoals gehanteerd in de bepaling van de maandelijkse dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaris.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2018.

Waardering en toelichting van beleggingen voor risico pensioenfondsen zonder directe marktnotering

Risico	<p>De beleggingen voor risico pensioenfondsen zijn een significante post op de balans van de stichting. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet (beurs)genoteerde fondsen.</p> <p>De waarderingsonzekerheid neemt inherent toe bij andere geschikte methoden en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij de stichting betreft dit met name de posities in niet-(beurs)genoteerde beleggingsfondsen. In onze risico-inschatting houden wij rekening met het feit dat de onderliggende beleggingen van deze beleggingsfondsen veelal genoteerde marktprijzen als basis van de waardering kennen, hetgeen de schattingsonzekerheid verlaagt.</p> <p>De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in de paragraaf 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting '[1] Beleggingen voor risico pensioenfondsen'. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2018 € 10,1 miljoen (6% van de totale beleggingen) is belegd in niet-(beurs) genoteerde aandelen beleggingsfondsen.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen voor risico pensioenfondsen zonder directe marktnotering niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.</p>
Onze controleaanpak	<p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen voor risico pensioenfondsen per 31 december 2018.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Voor beleggingen waarvoor sprake is van een actieve markt, hebben wij zelfstandig de waardering afgestemd met de prijsbron. Wij hebben vastgesteld voor deze beleggingen dat er sprake is van een actieve markt. Voor beleggingsfondsen is er sprake van een actieve markt als de intrinsieke waarde dagelijks wordt gepubliceerd en deze intrinsieke waarde de basis is voor dagelijkse toe- en uittreding door beleggers. – Voor de posities in niet-(beurs)genoteerde beleggingsfondsen en voor beleggingsfondsen waarvoor wij niet zelfstandig kunnen vaststellen dat er sprake is van een actieve markt, hebben wij de aansluiting vastgesteld met de gecontroleerde jaarrekeningen 2018 van deze fondsen en vastgesteld of de gehanteerde waarderingsgrondslagen en de belangrijkste uitgangspunten in de jaarrekeningen van deze beleggingsfondsen aansluiten op de grondslagen van de stichting. <p>Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen voor risico pensioenfondsen onderzocht.</p>

Waardering en toelichting van beleggingen voor risico pensioenfondsen zonder directe marktnotering

Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen voor risico pensioenfondsen zonder directe marktnotering per 31 december 2018 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.
-------------------------	---

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

Risico	<p>De technische voorzieningen, waaronder de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen, betreffen een significante post in de balans van de stichting. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij de stichting, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle.</p> <p>De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de technische voorzieningen beschreven in de paragraaf 'Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting "[5] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen". Hieruit blijkt dat schattingswijzigingen hebben plaatsgevonden door de overgang naar de meest recente Prognosetafel AG2018, aanpassing van de kostenvoorziening op basis van nader onderzoek, wijziging van de gehanteerde partnerfrequenties en opslag voor niet-gefinancierd wezenpensioen. Volgens deze toelichting zijn de technische voorzieningen per saldo € 10 duizend lager uitgekomen.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd en toegelicht zijn.</p>
--------	---

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen	
Onze controleaanpak	<p>Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaire van de stichting. De certificerend actuaire onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaire heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaire onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2018. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels en de effecten van de wijzigingen hierin, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.</p> <p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de technische voorzieningen per 31 december 2018:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaire. – Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaire gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. – Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse. <p>Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de technische voorzieningen onderzocht.</p>
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2018 of de toelichting van de technische voorzieningen.

Verklaring over de in het verslag over het boekjaar opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het verslag over het boekjaar andere informatie, die bestaat uit:

- het verslag van het bestuur;
- de overige gegevens;
- bestuur en organisatie, meerjarenoverzicht, voorwoord, verslag visitatiecommissie en verslag verantwoordingsorgaan.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag van het bestuur en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaet zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Maastricht, 26 juni 2019

Ernst & Young Accountants LLP
w.g. drs. P.A.E. Dirks RA

